

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXIV рік видання. № 245, листопад, 2014

І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...

Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

До 200-річчя від дня народження
Тараса Шевченка:

- ❖ **Сторінки 120-річної румунської шевченкіани**
- ❖ **відзначення 200-річчя Великого Кобзаря в Молдові**
- ❖ **Вплив Кирило-Мефодіївського братства на творчість Тараса Шевченка**
- ❖ **«Мазепа» Георге Асакі в контексті життєво-творчих зв'язків письменника з Україною**
- ❖ **Лео Бутнару: «Український авангард» або «Розстріляне покоління» в боротьбі за модернізм**
- ❖ **(Не)можливі буковинські трафунки**
- ❖ **Далина (Уривок з роману)**
- ❖ **Джіно або Операція «Теодоліт» (Із циклу «Промахи»)**
- ❖ **Восени з батьком (Оповідання)**
- ❖ **Дитяча сторінка**
- ❖ **Сторінка гумору**

2014 – РІК ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Іван РЕБОШАПКА

СТОРІНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ ІХ. Зачатки її наукових осмислень

Написані румунськими літературознавцями, викладачами-русистами Бухарестського університету (частково й інших вузів) до 1960 р. статті про Тараса Шевченка, побудовані, взагалі, на доброму ознайомленні (згідно з рівнем дотодішньої літературознавчої ексегези) з його творчістю та з науковою літературою про неї, сприяли чимраз кращій її популяризації, підготувавши умови для слідуєчого якіснішого рецептивного «стрибка» – появи зачатків шевченківських наукових осмислень.

Цей еволютивний момент в історії румунської шевченкіани у переважній мірі пов'язаний з двома значними подіями: відзначення сторіччя смерті Тараса Шевченка (1961) і 150-річчя його народження (1964), коли за ухвалою Всесвітньої ради миру та ЮНЕСКО постать Кобзаря вшанувала світова громадськість. З цих нагод у Румунії великий внесок в ознайомлення її жителів з постаттю Шевченка та їх прилучення до творчості українського класичного поета зробили різні літературні й інші публікації, видавництва «Cartea Rusă» («Російська книга») та інші видавництва, товариства і творчі організації та навіть академічні установи. У цей період популяризаторські матеріали ще переважали, вони появляючись упереміш з першими науковими осмисленнями.

До популяризаторських матеріалів слід залучити статтю з органу ЦК Комуністичної партії Румунії «Scântea» за 11 березня 1961 р., в якій Шевченка представлено як видатну постать світової культури. Про *Сторічну річницю смерті Тараса Шевченка* писала русистка Бухарестського університету Тамара Ґане¹. А яський літератор А.Стратулат надрукував сповнений теплоти і поваги літературний медальйон², в якому відзначив приналежність Тараса Шевченка до ряду таких поетів, як Емінеску, Лермонтов і Байрон, які «жили, наче відчуваючи прискорену близькість свого кінця, і тому гарячково прагнули передати якнайшвидше всі свої думки та почуття сучасникам і нащадкам», відзначив «повне злиття (українського поета) з долею та ідеалами свого народу», розуміння Шевченком ролі і завдання мистецтва у суспільстві, «вирішальний внесок поета у скарбницю української літератури», сприйняття і розповсюдження Шевченкової творчості

в Румунії. «Врозріз» із сучасною інтерпретацією Шевченка сприймається відзначення в цьому гарно написаному медальйоні (в тодішньому дусі) того факту, що, увійшовши під час навчання в Академії мистецтв «у світ мистецтва і справжньої артистичної творчості», «як у святину», тобто його ознайомлення із скульптурами Б.Торвальдсена, з життєвістю картин Рубенса, з виразною психологією картин Ван-Дейка, із соціальним драматизмом полотен Брюллова, з невмирущими музичними творами Бетховена і Моцарта, з вражаючою сценічною грою В.Каратигіна і М.Щепкіна, з граційним танком Марії Тальйоні, і одержуючи могутні враження від книг Плутарха, Гіббона, Шекспіра, Шіллера, Гете, Річардсона, Вальтера Скотта і Діккенса, а також і Сумарокова, Карамзіна, Крилова, Жуковського, Пушкіна і Гоголя [не зачислено, однак, Міцкевича і ін. – І.Р.], Шевченко формував ... «матеріалістично-атеїстичні уявлення про світ і життя». А Віктор Тулбуре того ж року надрукував ряд інших перекладів з Шевченка, між якими, поезії *Не молилася за мене, Я не нездужаю, нівроку, П.С. (Не жаль за долю коло його), Дурні та горді ми люди, То так і я тепер пишу, Сестрі, до яких добавлений рисунок Шевченка «Хата вдови» і факсимільний уривок рукопису вірша *Як умру, то поховайте*³.*

Зразкове і всеохоплююче популяризаторське шевченківське видання-обширну брошуру (без вказання автора) надрукували 1961 р. Загальна рада АРЛУС-у і Румунський національний комітет по захисту миру⁴, в якій використано переклади Михаїла Садовяну, Віктора Тулбуре і Санди Арборе.

Брошура справляє враження, що невідомий її автор був добре обізнаний з творчістю Шевченка і з літературою про неї. Життєвий і творчий шляхи поета представлено за усталеною вже схемою (дитинство, викуп, навчання в Академії мистецтв, виявлення Шевченком художніх його здібностей, значення появи його *Кобзаря* 1840 р., арешт і заслання, останні роки, визнання, пошановування, широке оприлюднювання Шевченкової творчості у радянський час, відтворення його постаті в радянських художніх, літературних і музичних творах, поширення творчості у всьому світі, включно і в Румунії).

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 3 стор.)

У представленні Шевченка використано доречні оцінки І.Франка, М.Горького й інших авторів. Цікаво відзначити, що, написана натхненно, брошура майже позбавлена тогочасних ідеологічних «натяжок». Стосовно поеми Катерина, про інтерпретацію якої в дотерешніх «сторінках» шевченкіани наведено, в основному, два протилежні погляди, у цій брошурі відзначено, що в поемі зображена «трагічна повість дівчини-кріпачки, обманутої офіцером» (не вказано, яким саме, можливо, щоб не пошкодити тональності викладового дискурсу брошури, або...). При виявленні зв'язків Шевченка з депортованими в Сибір польськими письменниками і революціонерами у тексті брошури, правдоподібно, мимовільно «закралися» два широко рекламні тоді ідеологічні загальники – «зміцнення інтернаціоналістських почуттів Шевченка» і викриття ним «агентів Ватикану». Закінчується представлення Шевченка підкресленням того, що вшанування 100-річчя з дня його смерті за рекомендацією Всесвітньої ради миру, коли «ідеали поета живуть у серцях чесних людей звідусіль», що, можливо, з перспективи сьогодення прочитання брошури, слід би сприймати як тогочасне толкування постання нового ладу, передбачуваного Шевченком:

І на оновленій землі	Căci pe pământ, de bună samă,
Врага не буде, супостата,	Nu va mai fi dușman sau monstru.
А буде син, і буде мати,	Va fi un fiu. Va fi o mamă
І будуть люде на землі.	Și omul om pe globul nostru.

Вищезгадані факти сучасний читач брошури, напевно, майже не помічає.

Окрім таких вартісних хистів дискурсу брошури, як документована, плавна і ледь помітна поетична й урівноважена подача фактів, дана праця корисна й іншими її достоїнствами. Шевченків Кобзар пов'язано з прадавньою традицією українських кобзарів-оспівувачів життя народу і його розрадників. У представленні Шевченка використано відомий його словесний портрет, накреслений Михаїлом Садовяну: Шевченко «подібний до козацького гетьмана давніх часів: великі пушисті обвислі вуи, густі брови, високе чоло, смушева ягняча шапка і кожух, на обличчі – відбитки страждань, але погляд несхибний, проникливий, вдумливий».

У брошурі подано дуже вдале, не зустрінете в дотодішніх румунських матеріалах (дещо відзначила Емма Бенюк, але загально) влучне визначення

поетичної своєрідності Шевченкових віршів: «Намагаючись встановити, в чому полягає поетична чарівність написаної Шевченком творчості, ми ніколи не збагнемо, де кінчається *пластичність вірша* (наданої малярським талантом Шевченка – І.Р.), хист барвистого, виразного і переконливого зображення, як тільки живописець спроможний бачити і представляти на полотні, і де починається *музикальність*, поєднання звуків і складів, що збуджує почуття і підказує певний душевний стан, як це вдається здійснити лише композиторові чи співакові за допомогою мелодії». Ці якості настільки сильні у поезії Шевченка, – відзначається далі у тексті брошури, – що вони не втрачаються ні при перекладі на іноземні мови. Сказане підтверджується повним перекладом Михаїлом Садовяну поезії Садовяну має заголовок *Primăvara* (Весна). Переклад відрізняється від шевченківського оригіналу ритмом, складовою структурою вірша, неспівпадання рим та кількома предметними поетичними мотивами, за допомогою яких Садовяну прагнув відтворити, як сам зізнавався, тональність і атмосферу весняної пори, що йому, гадаємо ми, вдалося здійснити. Цікаво відмітити, що між Шевченковим оригіналом і його перекладом – ледь помітна відмінна тонкість: якщо в оригіналі вповні відчутне органічне поєднання *пластичності з музикальністю* (Шевченкові слова – називні, вони, наче «мазки» пензля, які, ритмічно «накидані» на полотно, почергово «озвучуються», як клавіші музичного інструмента при їхньому дотикові), то в перекладі відчутна властива румунському видатному прозаїкові-оповідачеві манера *описовості*, щоправда, підлегла у цьому випадкові строгій віршовій структурі. Підтвердженням сказаного може послужити паралельне прочитання хоча б першої строфи оригіналу і її перекладу Михаїлом Садовяну:

Садок вишневий коло хати,	Stau vișini până-n țâțâna ușii
Хрущі над вишнями гудуть,	Și bâzîie prin vișini cărăbușii,
Плугатарі з плугами йдуть,	De la arat ai noștri prind să vină,
Співають ідучи дівчата,	Trec fetele cântând de la grădină.
А матері вечерять ждуть.	Bunicile le gată-acasă cina...

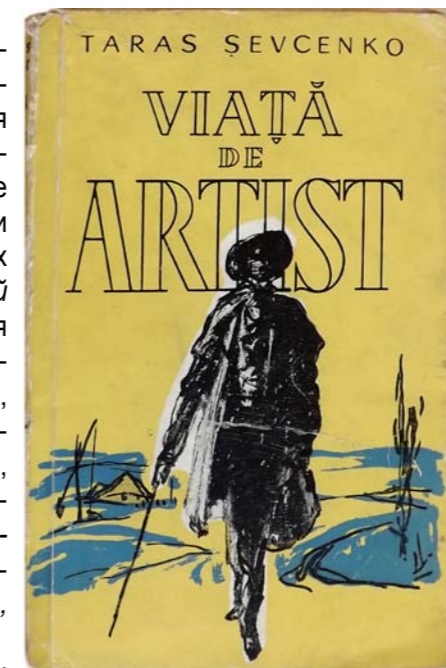
Інша, теж уперше відзначена в румунських матеріалах риса мистецької самобутності Шевченка, органічно пов'язана з вищевідзначеною, це та, що його вірші можна ставити поряд з власними рисунками чи живописними картинами як ліричні

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

їхні тлумачення, «як це не можна б побачити ні в жодного іншого поета чи художника», підкреслюється у брошурі. До нарисованого (1840 р.) вуглем свого батька і до нарисованої (1843 р.) олівцем хати батьків у брошурі додано поряд промовистий уривок з вірша Шевченка *Якби ви знали, паничі*, починаючи зі слів «Не називаю її раєм, / Оту хатину край села». Так поступив невідомий автор брошури і при подачі мистецьких творів Шевченка «Хата вдови» (1843), «У темниці» (1856-1857), «Форт Кос-Арал» (1848-1849), його автопортретів і багато інших картин, внаслідок чого уявлення про Шевченка румунського адресата брошури стає набагато повнішим, «заокругленим» і живішим.

У році столітнього вшанування світлої пам'яті Тараса Шевченка для повнішого ознайомлення румунських читачів з його багатогранною спадщиною Бухарестське видавництво всесвітньої літератури надрукувало добірку його прозових творів під назвою *Життя митця й інші новели* у перекладі (з видання Тарас Шевченко, Избранное из сочинений в трех томах, Государственное издательство художественной литературы, Киев, 1955) О.Константінеску і Р. Васілеску-Албу, з передмовою (Т.Г.Шевченко) Катерини Фодор⁵. Дане видання охоплює новели *Наймичка*, *Музикант*, *Художник*, *Капітанша*.

У передмові видатної русистики Бухарестського університету, уродженниці СРСР і випускниці одного з радянських вузів, отож обізнаної ще «здому» з Шевченковою творчістю і тогочасною літературою про неї, життєвий і творчий шляхи українського поета і художника представлено за узвичаєною тоді і вже відомою нашим читачам схемою. В окресленні Катериною Фодор, дуже авторитетного філолога-мовника, ніяк не літератора, перейнято тодішні визначальні оцінки, які неповні сумісні із сучасними материковими або і зовсім не використовувані сьогодні, як, наприклад: з іменем Шевченка пов'язаний початковий період формування в українській літературі... критичного реалізму, він же є основоположником критичного реалізму в художньому мистецтві; героїня поеми Катерина, як читачі уже дізналися з попередніх оглядів на дану тему, – «це сільська дівчина, покинута... розбещеним поміщиком» (а не офіцером-москалем); правильно оцінено ранні твори як романтичні, однак, дискусійним є перейняте

Катериною Фодор від Корнійчука, що поема *Гайдамаки* становить «вершину революційного романтизму Шевченка, але одночасно і відокремлення» від нього. Особливо несприйнятним є зараз, бо наукові материкові (включно й наші, як це буде представлено у наступних «сторінках» румунської шевченкіани) осмислення Шевченкової мистецької суті оправдано спрямовані якраз у протилежну сторону, є цитування авторкою передмови Х.Огарьова, який заявляв, що після заслання «Шевченко стає... матеріалістом і... переконаним атеїстом», «виступаючи проти релігії та церкви як бастиону автократії і реакції», як «сили, яка підтримує і узаконює експлуатацію людини людиною» (поеми *Прийшла, Марія – ?!*), і «продовжує та поглиблює атеїстичні мотиви п'ятого десятиліття» (*Кавказ, Єретик – ?!*). У передмові Шевченку приписано і те, що непокоїло тодішню ідеологію, мовляв, поет боровся проти ідеалізації української нації, проти тверджень її відрубності, безкласовості, месіанізму, стояв за революцію і боротьбу проти лібералізму та буржуазного націоналізму.

Незважаючи на вищенаведені тодішні «оцінки» Шевченка, перше румунське видання його новел було прихильно сприйняте румунськими літераторами, які, правдоподібно, зовсім не враховуючи написане у передмові Катериною Фодор, свої думки основували на безпосередньому ознайомленні із змістом творів, як це, до речі, властиве справжнім літературознавцям. Так, наприклад, відомий бухарестський видавець, літературний критик і історик літератури Теодор Вирголіч⁶ (12.II. 1930 -) відзначав, що «у своїх прозових творах, як і в поетичній творчості, Шевченко це – той же письменник, занепокоєний гіркою долею принижених і скривджених, письменник, сповнений гуманізму, який часто на знак протесту підіймає свій голос проти несправедливого укладу кріпосницької Росії». «Його герої, незважаючи на всі свавільства, які примушені терпіти, вони зберігають свою честь і людську гідність». «Написані між 1850-1860 роками і надруковані посмертно, – підсумував Вирголіч, – новели Тараса Шевченка хвилюють і сьогодні своїм глибоким гуманізмом, своїм пристрасним возвеличуванням людей з народу».

(Продовження на 6 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

СТОРИНКИ 120-РІЧНОЇ РУМУНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

(Продовження з 5 стор.)

А рецензія яської викладачки місцевого Університету імені Александра Іоана Кузи, історика літератури Марії Платон⁷ своєю ідейною «густою» оцінкою – це майже коротка літературознавча студія. Перш за все, Марія Платон відзначає добре ознайомлення румунської читацької публіки з Шевченком, який «почав входити в її свідомість ще з кінця ХІХ ст., коли К.Доброджану-Геря, Ібреїяну [ніде до тоді, ні згодом не згадувалось зацікавлення Шевченком цього видатного яського літератора і письменника, а це варто б дослідити! – І.Р.], пізніше М.Садовяну й інші культурні діячі захоплюють писали про життя і творчість цього видатного митця-громадянина».

Поява з нагоди 100-річчя його смерті добірки новел, – відзначає рецензентка, – «уможливило пізнання іншої важливої сторони його мистецької творчості». Шевченко написав ці твори російською мовою, – уточнює вона, – «бажаючи, щоб вони своїм промовистим месіджем були доступними якнайширшій читацькій публіці». Шевченко написав, – інформує Марія Платон, – 20 новел, з яких до нас дійшли тільки 9 (у румунському виданні 1961 р. надруковано лише 4), і вони були опубліковані посмертно, у 9-му десятилітті ХІХ ст. На її думку, спільним поетичним і прозовим творцям Шевченка є «вкриття несправедливого устрою сучасного йому суспільства, засудження царського абсолютизму і кріпацтва». «Трагізм існування пригноблених селян спонукає його обвинувачувально виступати проти суспільної несправедливості, обскурантизму та ігноранства». Письменника особливо вражає «позбавлення простої людини законного, гуманного права жити і бути щасливим».

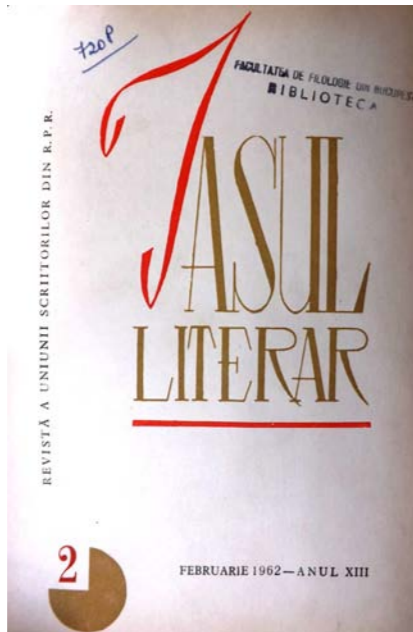
Марія Платон показує, що Шевченко «належить до тієї категорії видатних письменників, які своїми творами дали неперевершені зразки того способу, яким чесний митець повинен наблизитись до простих людей, селян», для зображення яких «представницьким західним письменникам не вистачало сил». Дуже часто, – підкреслює вона, – у їхніх творах селян показано епізодично, «сповнених розважливих елементів комізму і тупоумства». Навіть ні

селяни Бальзака, Золи, Мопасана й інших західних письменників не спроможні були піднятися на високий рівень гуманності». Тоді коли письменники Росії, серед яких і Тарас Шевченко, прагнули виявляти у простих людях гуманні цінності і висвітлювати їх у власних творах. У прозі Шевченка, – підкреслює рецензентка, – «селянами завжди володіє поезія праці, їм властиві людська гідність і відчуття істини. А своїм безосторожним поділянням їхньої спільної справи забезпечують усій Шевченковій творчості реалістичний глибокий гуманний характер».

Аналізом включених у румунське видання новел Марія Платон виявляє і соціальні погляди Шевченка та його літературний хист. Героїно новели *Наймичка*, наприклад, Шевченко «проекує на широкому фундаменті життя кріпаків, її зображено реалістично, теплим і дійсним співчуттям, яке, зовсім не будучи поверховим і абстрактним, оберігає прозу Шевченка від небезпеки штучності. У субстанції новели немає нічого сенсаційного, нічого виняткового в розгортанні дії. Простота і автентичність домінують і вражають». У *Капітанші* «значуще і з оптимізмом прокламовано перемогу людськості над звірістю». Письменник використовує різні художні засоби (щоденники і листування персонажів, включення самостійних розповідей, використання фіктивного оповідача-«очевидця», який викладає події і охарактеризовує персонажі), щоб показати, що у корумпованому суспільстві усі моральні цінності – забруднені. У новелі *Художник* доля Тараса Тодоровича утотожнюється з долею Тараса Шевченка. Новела сповнена багатьма автобіографічними елементами, що «є особливо цінними для пізнання авторового життя, його художніх поглядів та власних ідеалів».

«Значення новел, – підсумовує рецензентка, – не полягає тільки в цьому. Здійсненням характерів справді типічних переконливо демонструється, що в умовах кріпосної Росії появлені з народу таланти не можуть розквітати, їх розчавлює пригнічення непримиренних суспільних протиріч».

В охарактеризовуванні персонажів не зустрічаються «копіткі аналізи душевного стану, – пише далі Марія Платон, – своїх героїв Шевченко переважно зображає у світлі подій і конфліктів, завжди сповнених

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

сильним драматизмом». Інколи, – підкреслює вона доречно, – прозаїк вдається до засобу паралелізму – опису природи і відповідного стану людини, що «має свої витoki у народній поезії і надає оповіді дійсного людського хвилюючого змісту. Корисними для оповіді є і безпосередні авторські ліричні вступи, що надають новелам властиву Шевченкові ліричну манеру». Том новел привертає до себе увагу, ці прозові зразки додають до всієї творчості класика української літератури свої позитивні здобутки.

«Забігаючи» вперед у хронологічному представленні «сторінок» румунської шевченкіани, відзначимо, що з нагоди 190-річчя народження Тараса Шевченка Бухарестське видавництво «Мустанг» надрукувало 2004 р. двотомник Шевченкових новел під заголовком *Життя митця. Проза (Наймичка, Варнак, Княгиня, Музикант, Нещасний, Капітанша, Художник)* у перекладі (із *Повного зібрання творів у шести томах*, К., 1964) Стапана Ткачука, в упорядкуванні, з передмовою Мірчі Аурела Буйчука⁸. Це видання дає можливість румунській читацькій публіці ознайомитися зі всією збереженою до нас прозою Шевченка (окрім *Прогулки с удовольствием и не без морали*). У передмові представлено «пунктирами» життєвий і творчий шлях Шевченка-«емблематичної постаті української літератури, народного, національного поета, основоположника української літератури і модерного українського художнього мистецтва», проаналізовано його новели особливо з точки зору сюжетних дійових конструктів, здатності автора вивчати людську душу.

Примітки

1 Tamara Gane, *Centenar Taras Şevcenko*, «Gazeta literară», 9 martie 1961.

2 A.Stratulat, *Taras Şevcenko – poet revoluţionar* (Medalion), «Iaşul literar». Revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., anul XII, nr. 3, martie 1961.

3 Taras Şevcenko, *Versuri (N-a spus rugăciuni destule; Eu nu-s bolnav; Lui P.S. (Nu-mi pare rău de omul crud); Sântem şi proşti, şi îngâmfaţi; Să scriu iar versuri; De-om fi cumva iar împreună; Surorii; Imitaţie (Atunci când, doamne sfinte, dreptatea o să vie)*. În româneşte de Victor Tulbure, «Viaţa românească», nr. 3, 1961, p. 33-32.

4 Taras Grigorievici Şevcenko. 1814-1861, Consiliul

Переклади Шевченкових новел обох видань відповідні, взагалі, їхнім оригіналам, і румуномовного читача, напевно, очаровують. У паралельному же їхньому прочитанні відрадним є той факт, що деінде у перекладах з 2004 р., так би мовити, виправлено деякі раніші помилки перекладів з 1961 р. Кидається, однак, у вічі і наслідування слово в слово сучасним перекладачем попереднього перекладу (= факт зрештою зрозумілий, адже ж іде мова про прозу), із заміною чи опусканням деякого слова, виразу тощо, наприклад:

«Чумак Роман как бы опомнился, взял шапку,
(1961) «Abia atunci Roman chirigiul parcă se mai dezmetici, îşi luă cuşma
(2004) «-----//-----ciumacul----- dezmiticindu-se niţeluş, ----//-----
люльку и вышел из корчмы, лег у воз, накрылся свитою
(1961) şi luleaua şi ieşi din crâşmă, se duse de se tologi în car, trăgând
(2004) -----//-----tolăni-----
и едва проговорил: – Соб, мои половые!
(1961) sumanul peste el, atâta doar mai apucă să bolmojească: cea, plăvanii taichii!
(2004) -----//-----şi Bolmojind strigă:-----//-----!»

Іншими недоробками обох видань – транслітерація українських назв міст, історичних шляхів, суспільних прошарків, урочищ тощо за російськими формами. Внаслідок паралельного читання перекладів цих двох видань складається враження, що, взагалі, оригінали не перекладені, а заново написані, в них не подано найближчі перекладні еквіваленти, а імпровізовано інші субститути, інколи взяті з румунської синтагматики, вживаної в описах і портретизаціях тощо, а «виструнчену», «економну» форму оригіналу замінено «варіацією на дану тему», яка інколи «відхиляється» у невласливу оповіді сторону, позбавляючи останню сюжетного відтінювання, або, щонайгірше, спотворюючи її. Детальніше про це, можливо, іншим разом.

(Далі буде).

General A.R.L.U.S. şi Comitetul Naţional pentru Apărarea Păcii din R.P.R., Bucureşti, 1961.

5 Taras Şevcenko, *Viaţa de artist şi alte nuvele*. În româneşte de O.Constantinescu şi R.Vasilescu-Albu (Prefaţă T.G.Şevcenko de Ecaterina Fodor), Editura Pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1961.

6 Teodor Vârgolici, *Taras Şevcenko: «Viaţa de artist»*, «Viaţa românească», nr. 7, 1961, p. 178-179.

7 Maria Platon, *Taras Şevcenko: «Viaţa de artist»*, «Iaşul literar». Revista Uniunii Scriitorilor din R.P.R., nr. 3, martie 1962, p. 89-91.

8 Taras Şevcenko, *Viaţa de artist. Proze*. În româneşte de Ştefan Tcaciuc. Selecţie, îngrijire de ediţie, note şi prefaţă de Mircea Aurel Buiciuc, Editura Mustang, Bucureşti, 2004.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Алла КЕНДЗЕРА, голова Секретаріату Товариства «Україна-Світ»

ВІДЗНАЧЕННЯ 200-РІЧЧЯ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ В МОЛДОВІ

В рамках X-го Міжнародного фестивалю мистецтв «Plai Natal» (Рідний Край), присвяченого 200-річчю від Дня народження Тараса Шевченка в Республіці Молдова (Кишинів), 19-20 жовтня 2014 року відбулася низка заходів, у яких взяла участь делегація з України у складі: голови Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна-Світ», відомого українського поета, Героя України Івана Драча, голови Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР) Михайла Ратушного, українського режисера-документаліста, Заслуженого діяча мистецтв України Валентина Сперкача, голови Секретаріату Товариства «Україна-Світ» Алли Кендзери, Заслуженої артистки України Лесі Горової, члена Президії УВКР Валентина Пилипчука. У ювілейних заходах взяли участь гості з Одеси та Чернівців: голова Національної спілки журналістів України в Одеській області Юрій Работін, поет, заслужений працівник культури України, голова Чернівецького обласного товариства «Україна-Молдова» Василь Васкан, Заслужений артист України Іван Дерда, директор видавничого дому «Букрек» Дарина Максимець, поет Іван Яцканин. Також приїхав привітати гостей фестивалю відомий тенор, Заслужений артист України, соліст Московської філармонії, Голова Фонду ім. І. Козловського Руслан Кадиров (Москва).

19 жовтня разом із дипломатами Посольства України в Молдові, активом української громади Молдови та гостями фестивалю було покладено квіти до

Після покладання квітів до пам'ятника Т.Г. Шевченка

пам'ятника Тараса Шевченка на території Кишинівської гімназії № 8 ім. Т.Г.Шевченка з вивченням української мови.

Іван Драч вручає грамоти Товариства «Україна-Світ»

У той же день в рамках програми фестивалю в фойє Національної філармонії імені С. Лункевича гості з України взяли участь у відкритті виставки художніх творів молдовських майстрів українського походження. В фойє театру відбулося нагородження Почесними відзнаками УВКР до 200-річчя Т.Г. Шевченка, яке провів Михайло Ратушний, та вручення Іваном Драчем грамот Товариства «Україна-Світ». Дарина Максимець, директор видавництва «БУКРЕК» (Чернівці), подарувала українським громадам та освітнім закладам Молдови книги, які були видані до ювілейного свята. Подарувала свої нотні збірки з піснями для дітей також і композитор, Заслужена артистка України, ведуча цього заходу а також урочистого концерту Леся Горова. Ця благодійна акція пройшла під гаслом «Подаруй дітям-українцям Молдови книжку».

На урочистому відкритті фестивалю зі сцени філармонії учасників Фестивалю привітали: Голова Парламенту Республіки Молдова Ігор Корман, під чиїм патронатом пройшов Фестиваль, Надзвичайний та Повноважний Посол України в Республіці Молдова Сергій Пирожков, Генеральний директор Бюро міжетнічних відносин Республіки Молдова Єлена Бе-

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

лякова. Після привітань Михайло Ратушний вручив високоповажним гостям Почесні ювілейні медалі УВКР «200 років від Дня народження Т. Шевченка». Перед початком фестивалю на прохання Посла України в Республіці Молдова Сергія Пирожкова було проведено хвилину мовчання за загиблими в зоні АТО, після якої у виконанні Лесі Горової, яка дала в Україні понад сто концертів для військовослужбовців, прозвучала її власна пісня «Солдатику мій...».

Михайло Ратушний вручає Почесну ювілейну медаль Голові Парламенту Республіки Молдова Ігорю Корману

У великій концертній програмі виступили талановиті артисти та художні колективи з України та Молдови, серед яких гості фестивалю Леся Горова, Іван Дерда, Святослава Дерда та Руслан Кадиров.

Ініціатором і організатором 10-го Фестивалю «Plai Natal», присвяченого 200-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка, виступила його директор, кавалер українського ордена Княгині Ольги III ступеня, Заслужена артистка Молдови, керівник Координаційної Ради української творчої інтелігенції та соціально-гуманітарної фундації Республіки Молдова Олена Тер. Разом з українськими артистами виступили відомі артисти з Молдови, лауреати Фестивалю «Рідний край» та учні української гімназії ім.М. Коцюбинського.

На другий день в студії Генерального інформаційного партнера Фестивалю Громадської компанії «Телерадіо Молдова» відбувся круглий стіл з обговоренням ролі і значення творчої спадщини Великого Кобзаря у світовій культурі. Було відмічено й актуальність пророчих заповітів генія українського народу для сьогодення.

В заході взяв участь Надзвичайний та Повноважний Посол України в Республіці Молдова Сергій Пирожков,

директор Фестивалю «Plai Natal» Олена Тер, гості з України: Іван Драч, Михайло Ратушний, Валентин Сперкач, Леся Горова, Алла Кендзера, Валентин Пилипчук, Дарина Максимець, Василь Васкан, Іван Дерда, Руслан Кадиров, поет Іван Яцканин та директор громадської компанії «Телерадіо Молдова» Костянтин Марін, директор радіостанції «Радіо Молдови» Олександр Дороган, голова Спілки письменників Молдови Аркадій Сучевану, письменник Борис Мар'ян, провідні науковці молдовських навчальних закладів, інститутів НАН Молдови, письменники, мистецтвознавці, представники українських громадських організацій, а також шанувальники творчості Великого Кобзаря.

В рамках заходу, за сприяння Кишинівського міського товариства української культури ім. Петра Могили, очолюваного Віктором Кожухарем, було організовано виставку наукової та художньої літератури, підручників з української мови та літератури, а також художніх робіт українських митців.

Організаторами круглого столу, присвяченого ювілею великого національного генія, виступила Громадська компанія «Телерадіо Молдова» та редактор радіопроеграми «Відродження» Катерина Кожухар.

В студії Громадської компанії «Телерадіо Молдова» відбувся круглий стіл

Хотілось зазначити, що поїздка делегації з України відбулася завдяки спонсорській допомозі у вирішенні транспортного забезпечення доїзду до Молдови мецената Юрія Єрняка.

Проведення низки заходів в рамках програми Фестивалю «Plai Natal», присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка, надали нового імпульсу для зміцнення і розвитку зв'язків між співвітчизниками України та Молдови, стали яскравою подією в житті української діаспори Республіки Молдова.

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Василе МОЙШ

ВПЛИВ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА НА ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

„Заходьте через вузькі ворота. Кажу вам це, бо просторими є ті ворота і широкою є та дорога, що ведуть до загибелі. Багато людей іде цим шляхом. Які ж вузькі ворота і тісна дорога, що ведуть до життя! Як мало людей, котрі цей шлях знаходять”.

Свангеліс від Матвія

„Широкий, битий шлях із раю, а в рай узенька стежечка, та й та колючим терном поросла”

Тарас Шевченко

У цій статті ми мали намір висвітлити більш делікатне питання, яке найменш досліджене науковцями українського національного поета – вплив Кирило-Мефодіївського братства на творчість Тараса Шевченка. З самого початку зазначимо, що це есе є особистим баченням румунського читача, захопленого історією та культурою українського народу, художньою творчістю Тараса Шевченка – деміурга долі своєї країни.

На життя великого українського поета і культурного діяча, яке саме є пригодницьким романом з драматичними та захоплюючими поворотами, вплинула зустріч з художником Карлом Брюлловим та контакт через нього з Кирило-Мефодіївським братством. У світі, в якому панували мракобісся, фанатизм, бідність, неписьменність, убогість і відсутність будь-якого горизонту, Шевченко запалив факел українського національного відродження, що світив, як маяк у часи жаклих страждань, часи царського, а потім більшовицького терору, світові війни, голодомор і заслання в радянські гулаги – справжні національні трагедії, які тривали півтора століття, поки Україна повною мірою здійснила мрію про національну незалежність.

Щоб краще зрозуміти блискавичний ріст Тараса Шевченка від кріпака до *месії української нації*, треба звернутися до епохи, в якій жив і діяв великий український патріот. Після розділу Польщі в 1772, 1793, в 1795 Галичина відійшла до Австро-Угорщини, а решта України до Росії. Внаслідок цілого ряду воєн з Османською імперією, турки і їх союзники татари були витіснені з півдня України. В той же час Угорщина зберегла контроль над зоною Закарпаття. Українські інтелектуали надихалися націоналістичними віяннями, які панували по всій Європі, де пригноблені

народи мріяли про звільнення з-під ярма великих імперій. Українська мова і традиції пройшли період відродження і оновлення. Російська влада боялася можливого виникнення сепаратистських тенденцій і почала ставити перепони на шляху розвитку української культури, дійшовши до заборони вивчення і вживання української мови. Деякі українські інтелектуали стали в Російській Імперії чільними творцями. Серед найвідоміших – Микола Гоголь, який вважається одним із найвідоміших російських письменників.

Зовсім іншою була доля українців в Австро-Угорщині, де вони опинилися на вигідних позиціях у боротьбі між Австрійською і Російською імперіями в Європі. На відміну від Російської імперії, більшість політичної еліти Галичини спочатку становили австрійці і поляки, рутенці майже повністю належали до селянського класу. Після відродження національної свідомості русофільські настрої українців Австро-Угорщини поступово перейшли в українофільські.

Російською Імперією управляла одна з найкращих династій відомих в історії, династія Романових, започаткована від царя Івана Грозного, яку можна порівнювати хіба що з англійськими династіями. Мало російських царів померли своєю смертю в своєму ліжку. Петро Великий в приступі люті убив власного сина Олексія, розбивши йому голову. Царевич провинився тим, що поїхав на Захід без дозволу батька, рятуючись від його тиранства. Його переконали повернутися, і прибувши в Санкт-Петербург, Олексій був звинувачений у зраді і не мав жодного шансу пережити зустріч із своїм батьком-тираном. Петро III, внук Петра великого, вправ у немилість армії і російської православної церкви після того, як змусив військових носити пруську форму, а церковних служителів збрить бороди і одягатися, як протестантські проповідники, наказав познімати ікони в церквах. Зрештою був убитий графом Орловим, коханцем його дружини, яка далі правила імперією упродовж 40 років під іменем Катерина II. Їх син цар Павло I, відомий під іменем *божевільний цар*, був убитий групою змовників з немалою співучастю його сина, майбутнього Олександра I.

За часів Тараса Шевченка Російською імперією управляв один із найбрутальніших автократів – Микола I. Цар Микола став наступником свого брата Олександра I, який помер теж при загадкових

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

обставинах. Мабуть, його все життя переслідувало почуття вини через участь у заговорі проти свого батька. Одрозумів після перемоги над Наполеоном під Ватерлоо Олександр I висловив бажання відмовитися від престолу і провести решту життя в монастирі. Згідно з легендою, він інсценував власну смерть і прожив ще 40 років у Сибіру під іменем старця-відлюдника Федора.

У царя Миколи I були повністю відсутні духовність та інтелектуальність брата Олександра. Він вважав, що будучи імператором, він є патернальним самодержавцем, який управляє народом будь-якими засобами, які вважає необхідними. Маючи досвід Грудневої революції, Микола був рішуче налаштований тримати в узді все російське суспільство. Секретна поліція, так зване *Третє відділення Особистої Його Імператорської Величності канцелярії*, створило величезну мережу інформаторів і шпівнів, керовану за допомогою жандармерії. Уряд здійснював цензуру і контроль в галузях державної освіти, преси і всіх проявів суспільного життя. В 1833 році міністр освіти Сергій Уваров започаткував програму «Самодержавство, православ'я і національність» як посібник управління режимом. Народ зобов'язаний бути лояльним безмежному авторитету царя, православної церкви і, в певній мірі, російській нації. Ці заходи не отримали народної підтримки, натомість вони привели до репресій в рядах неросійських націоналістів та відмінних від православної конфесії. Таким чином, в 1839 році уряд скасував Уніатську церкву в Україні і Білорусії.

Цар Микола I акцентував на російському націоналізмі, що привело до обговорення місця Росії в світі щодо національної історії і майбутнього країни. Одна із груп, група західників, вважала, що Росія відстала у розвитку, будучи країною примітивною, і що вона може розвинути лише за допомогою європеїзації. Група слов'янофілів прославляла слов'ян, їх культуру і традиції та відмежовувалася від Заходу, від культури і традицій цієї частини світу. Слов'янофіли вважали, що слов'янська філософія є джерелом процвітання в Росії, і скептично відносились до європейського матеріалізму і раціоналізму. Деякі з них вважали, що традиційна російська сільська община є привабливою альтернативою західному капіталізму і може врятувати Росію з моральної і соціальної точок зору. Через останню причину слов'янофілізм сприймається як форма російського месіанізму.

Для румунів царювання Миколи I було прокляттям. В 1828 році Микола I скасував автономію Бессарабії, давши їй статус губернії, і запровадив там російські закони. Ввів суто російське управління, виключив

румунську мову з усіх інституцій і почав русифікацію. На всі ключові посади були призначені лише росіяни. Опір румунів був зламаний. В цих умовах селяни і бояри покидали своє майно і тисячами втікали через Прут, у вільну Молдову, хоч і під османським пануванням. Після цих втікачів залишалися спустілими цілі села і маєтки. Ціна землі спала до 3 рублів за гектар. Молдовська шляхта була змушена відмовитися від боротьби, яку стільки часу вела за автономію і мову. Вони піддалися заманюванню російського управління і відмовилися від сподівань народу, приєднавшись до державної влади. За свою нову позицію вони були винагороджені шляхетними титулами, маєтками і посадами в російському управлінні. Поступово ці зрадливі елементи були русифіковані чи то шляхом прямого контакту з росіянами, чи то через одруження їх дочок з російськими офіцерами і державними службовцями, чи то через навчання молоді в російських школах.

Тарас Шевченко серед друзів. Фото.

Зліва направо: О.М.Лазаревський, М.М.Лазаревський, Т.Г.Шевченко, Г.М.Честахівський, невідомий.

Під впливом європейських ідей, головні французьких революціонерів, які були членами різних окультних організацій, в Санкт-Петербурзі заснувалося *Кирило-Мефодіївське братство*, метою якого була модернізація російського суспільства, скасування кріпосного права і феодалних привілеїв, підвищення рівня життя і культури народу. Назва братства була вибрана не випадково. Святі Кирило і Мефодій – це були два брати, які принесли православну віру слов'янським народам центральної Європи в IX ст.

Готуючись до проповідання серед слов'ян, вони створили алфавіт *глаголицю*, щоб перекласти Святе Письмо та інші християнські праці на мову, яка сьогодні називається старослов'янською.

(Продовження на 12 стор.)

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

ВПЛИВ КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА НА ТВОРЧИСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 11 стор.)

Пізніше глаголиця розвинулася в кирилицю, яка сьогодні використовується в деяких слов'янських мовах. За їх місіонерську роботу брати були канонізовані і їм присвоїли звання апостолів.

Костянтин (пізніше Кирило) і Михайло (пізніше Мефодій) народилися на початку IX ст. у місті Солуні в сім'ї воєначальника. Точні роки народження невідомі. Є припущення, що старший Костянтин народився 826, а Мефодій – 827 року. Їх батько був *друнгарієм*, тобто офіцером при *стратезі* (губернаторі) *фемі* (військово-адміністративна одиниця Візантійської імперії) Фессалоніки, юрисдикція якої охоплювала і слов'ян Македонії. Припускається, що їх мама була слов'янського походження. Оскільки вони росли в двомовній зоні серед людей, що розмовляли слов'янською і грецькою, брати мали глибокі знання обох мов. З огляду на статус їх родини, вони отримали добру освіту.

У ранньому віці брати втратили батька і росли під протекцією їх дядька Феоктиста, який мав високий ранг у візантійському уряді, будучи відповідальним за поштові зв'язки і дипломатичні відносини імперії. В 843 році він призвав Костянтина в Константинополь, щоб юнак продовжив навчання в тамтешньому університеті. В Константинополі він був висвячений у диякони. Оскільки Костянтин був добрим знавцем теології і міг вільно спілкуватися арабською та на івриті, першою його місією при халіфі аль-Мутаваккілі було обговорення принципів Святої Трійці з арабськими теологами, щоб, таким чином, покращити дипломатичні відносини імперії з Аббасідським халіфатом. Так само, Феоктист влаштував, щоб Михайло отримав посаду в слов'янській адміністрації імперії. Але невдовзі той відтягнувся в монастир на Горі Олімп і постригся в монахи, взявши ім'я Мефодій.

В 860 році імператор Михаїл III і патріарх Константинопольський Фотій послали братів до хазарського хана з місіонерською місією переконати хана відмовитися від його планів перейти в юдаїзм. Ця місія зазнала краху, і хан вибрав юдаїзм для свого народу, хоч у ханстві було і багато прихильників християнства. Після повернення Костянтин був призначений професором філософії в університеті. Пізніше, в 862 році, князь Великої Моравії Ростислав запросив братів проповідувати християнство у його володіннях. Це стало наслідком зусиль слов'янських князів Центральної Європи, які шукали способи збереження незалежності від своїх германських сусідів. Ростислав шукав християнських місіонерів, які замінили б германських. Врешті, ця місія затягнулася на все життя обох братів,

оскільки вони були прихильниками ідеї проповідувати християнську віру на мові тих, кому проповідують, як це було прийнято на Сході. Щоб справитися із цією місією, вони створили глаголицю, попередницю кирилиці, і почали перекладати Святе Письмо і християнську літературу на слов'янську мову. Після того як Папа Адриян I був переконаний в християнстві братів, він затвердив використання слов'янської мови в церковних служіннях і попросив їх продовжувати свою діяльність. Тоді він висвятив Мефодія в єпископи. Костянтин одягнув монашу рясу в грецькій церкві в Римі. Він прийняв ім'я Кирил, під яким його і знають в світі. Кирил більше не повернувся в Моравію, бо невдовзі помер. Дата смерті Кирила невідома, але, здається, це сталося невдовзі після його висвячення, ймовірно, в лютому 869, а його смерть наступила, найвірогідніше, 14 лютого.

Брати Кирил і Мефодій відомі перш за все через створення ними глаголиці, яку використовували для того, щоб принести християнську культуру і літературу в слов'янські народи на їх же мові. З невеликими додатками їхніх учнів глаголиця стала кирилицею, якою сьогодні користуються більшість слов'янських народів. В будь-якому разі переклад братів Святого Письма, церковних книг, номоканону та інших християнських книг на слов'янську мову служить найкращим прикладом православного місіонерства, який приніс народам світу християнство.

Таким чином, українські прогресивні інтелектуали сподівалися дати Кирило-Мефодіївському братству слов'янську релігійну конотацію, щоб відрізнити її від подібних західних братств, які заперечували існування Бога, вважаючи, що людина сама собі суддя. Ці організації підтримувались фінансово банківською і промисловою олігархією з метою розхитати три імперії – Австро-Угорську, Російську і Османську – щоб відкрити шлях транснаціональному капіталу. Російські інтелектуали, з якими познайомився Тарас Шевченко в Санкт-Петербурзі і які з самого початку заперічили його мистецький потенціал, у своїй більшості були членами різних західних і автохтонних окультних організацій. Треба взяти до уваги і прозелітизм такого типу організацій, які переслідували розширення планів та ідей *просвітлення* до планетарного рівня. Зважаючи на майже абсолютний контроль царського двору над всією величезною територією, яку охоплювала імперія, просвітлені розуміли, що єдиним способом реформувати це самодержавство, наскільки анахронічне, настільки і криваве, є внутрішній вибух. Кампанія Наполеона довела, що будь-який напад ззовні приречений на поразку.

(Далі буде).

Лідія КОВАЛЕЦЬ, д-р філологічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

«МАЗЕПА» ГЕОРГЕ АСАКІ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВО-ТВОРЧИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПИСЬМЕННИКА З УКРАЇНОЮ

Про те, що доля Георгіє Асакі (1788-1869) тісно пов'язана з Україною, її історією та культурою, підтверджується вже на рівні найпрезентативніших довідкових видань – «Української Радянської Енциклопедії», «Енциклопедії Українознавства», «Української Літературної Енциклопедії», «Енциклопедії Сучасної України». Та й спеціальні статті авторства М. Богайчука, А. Волкова, Ф. Левіта, О. Романця, М. Чередарика ілюструють органічне й багатовекторне зацікавлення видатного класика молдовської і румунської літератури, одного із зачинателів нового письменства у Дунайських князівствах українським історико-художнім матеріалом. Але повертатися до подібних сторінок загальнолюдської минувшини, тим паче таких, що стосуються твоєї країни, твого народу, – це не тільки дорожити подібним знанням. Повернення, перепрочитання спроможне стати формою віддаунку, засобом збагачення уявлень про літературу як справді, за Гете, площину взаємних зустрічей, і про міжнародний резонанс української теми, не кажучи про потенційну можливість пізнання значущих сторінок культурного співробітництва українського та румунського народів уже на вищому рівні.

Підстави для тривких інтересів Г. Асакі до України зумовлювались передовсім життєвими обставинами. Він народився в містечку Герци, що на Чернівецьчині, мешкав на Хотинщині, у Львові, бував у багатьох українських містах і селах та відгукувався про побачене там із великою прихильністю, що засвідчує хоч би «Щоденник молдовського мандрівника». Отож з огляду передусім на українську генеу прибуття Г. Асакі на Україну після частих мандрів землями Європи мало сприйматися ним як прибуття додому.

Пізнавши ще в дитинстві мову русинів, цю особливу домівку їхнього духу, майбутній письменник уже тоді пізнав побут, традиції, скарби народної словесної культури руського (українського) народу, і це був перший масив матеріалу, що органічно приліг до рідного, молдовського, з часом розростається і роз-

ростався та визначив не тільки одну з магістральних ліній творчості письменника, пов'язану з Україною, а й налаштував на активніше осягнення й інших суміжних сфер. Як висловиться вже потім, у 1928 році, румунський фольклорист Д. Каракостя, «з-поміж усіх наших письменників один Асакі мав можливість ще у роки свого формування перебувати у тривалому контакті з трьома великими культурами континенту: романською, слов'янською і германською» [цит. за: 5, с. 59]. Унікальні життєво-творчі контакти з Віднем, Римом, українськими містами й селищами зумовили унікальні

наслідки, означені Д. Каракостею: «Ясно, що жоден з письменників його покоління не мав горизонтів Асакі».

Горизонти Г. Асакі як творчої індивідуальності щасливо формувала людська спільнота, побіч якої випало жити. Річ у тому, що батько, Лазар Асакієвич, належачи до молдовського духовництва, успішно працював також як перекладач белетристики; чи не тому початок діяльності його талановитого сина примітний саме інтерпретацією на молдовську творів багатьох зарубіжних літератур (італійської, французької, англійської, німецької, російської, польської). Саме Г. Асакі чи не першим заходився знайомити молдовського читача

також з українським художнім словом, здійснивши переклад вірша Т. Падури «Козак».

Власне, книжна культура у своєму масштабному філософсько-гуманітарному та історичному осягові вперше відкрилась хлопцеві у Львові: призначення туди батька капеланом у шпиталі дало змогу синові закінчити там гімназію і провчитись два роки на філософському факультеті університету. Автор монографії про Г. Асакі, виданої в Кишиневі 1966 року, Ф. Левіт підкреслив, що якраз навчання дало майбутньому письменникові «справді енциклопедичні знання із світової культури, визначило багатогранність інтересів і різнобічність його пізнішої плодотворної діяльності» [цит. за: 4, с. 430].

(Продовження на 14 стор.)

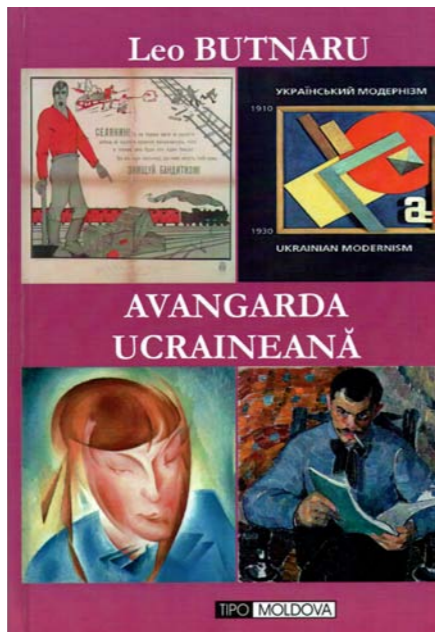

Молодий Георгіє Асакі

Іван КІДЕЩУК

ЛЕО БУТНАРУ: «УКРАЇНСЬКИЙ АВАНГАРД» або «РОЗСТРІЛЯНЕ ПОКОЛІННЯ» В БОРОТЬБІ ЗА МОДЕРНІЗМ

Недавно вийшла з друку румуномовна антологія «Український авангард» Лео Бутнару, голови Кишинівської філії Спілки письменників Молдови (вид-во ТіпоМолдова, Ясси, 2014), яка вперше представляє румунським читачам феномен української культури під «червоним терором», принесеним Жовтневою революцією 1917 р. не тільки Україні, але й Росії, бо нова ідеологія молодій державі не могла допустити жодної відмінності від пролетарської культури, вважаючи свіжий європейський рух в культурі, зокрема в мистецтві, деструктивним. Треба було повалити стару та будувати нову пролетарську державу, ідилічну, заможну і розквітлу, щоб оспівувати нові здобутки на руїнах старого. Нові лідери-політруки вийшли, як «Сатана з бочки», пише М. Хвильовий, один із членів самого «ГАРТУ» (Спілки письменників-пролетарів), щоб заманити молодь до їхнього червоного «Просвічення» і віддалити її від Європи (див. «*Satana din butoi*» sau despre grafomanie, speculanți și tot felul de «iluministi», «Avangarda ucraineană, Leo Butnaru, Iași; 2014, p.250). Слова М. Хвильового після століття і слова-маніфести М. Семенка, В. Треніна, Вл. Тадзінського і інших лідерів українського авангарду, представлених автором лицьової антології Леом Бутнару засуджують і зараз Москву за воєнно-диктаторську спробу віддалення України від Європи. Свою надзвичайну антологію про «розстріляне покоління» Лео Бутнару вперше представляє румунським читачам Молдови та Румунії, відкриваючи її цікавою передмовою «Наздоганяючи сучасність...» за словами лідера українського авангарду Михайля Семенка із маніфесту 1914 р. «Я сам», в якому стверджує, що «мистецтво не потребує бути ні українське, ні будь-яке», бо «мистецтво кверофутуризму» (пошуків майбутності) представлятимуть загальнолюдські

почуття (див. «Eu însumi», Mihail Semenکو, Ibidem, p. 237»), хоч той самий Семенко признається напівіронічно, що правду казав батько Тарас «Наші думи, наша слава, не вмере, не загине», (див. «Pro domo sua», Ibidem, p. 218). Насправді, авангардисти помилялись, намагаючись повалити традиційне і національне в мистецтві і добитись «пуризму», через що засуджували нове «червоне суспільство», разом з тим самозасуджуючись на смерть, бо сталінська репресія зачислить їх до непримиренних ворогів і розстріляє ціле покоління українського авангарду за рішенням 1929 р., коли була оголошена війна «буржуазним інтелектуалам». Так загинули розстріляними Гр.Чупринка, Гр.Косинка. В.Поліщук, М.Вороний, О.Слісаренко, М.Ялович, В.Підмогильний, П.Філіпович, М.Хвильовий, Богдан-Ігор Антонич, М.Семенко, Ю.Шпол, Майк Йогансен, А.Введенський, Гр.Епік та ін., таку ж долю мали й російські авангардисти Н.Гумільов, В.Князев, М.Кузьмін, Н.Бурлюк, Л.Чернов, В.Шілейко, І.Терентьев, С.Третьяков, В.Шершеневич, Н.Олейніков, О.Мендельштам, Д.Гармс тощо, – митці, що полягли захищаючи справжнє новітнє мистецтво, яке в той час розрослося на Заході. Цікаво, що кожний із авторів представлений в антології зразковими текстами українського авангарду, з короткими відомостями про життя і творчість. Для широкого кола читачів, навіть спеціалістів, докладна передмова-студія синтезує специфіку українського авангарду з основними проблемами української культури тодішнього і навіть повсякденного часу, поділяючись на частини: *Нове покоління і панфутуризм*; *Азіатський доміант авангарду*; *Та сама атавічна проблема: Україна чи Малоросія?; Авангард, нові конкістадори/завойовники і фашизм...позитивний; Лінгвістична ідентичність, смертельні стрибки,*

лупіне; Зміна канону, прозодії; Звільнення від упереджень; Писати й бачити поезомалярство; Культура під терором і Епілог, якими автор Лео Бутнару об'єктивно віддзеркалює позитивний феномен українського авангарду, що містить *in nuce* – за висловом автора – спільні елементи всіх авангардів, навіть тих, найрізноманітніших, Петербургу та Москви, де напрочуд багато лідерів були українцями (Давид Бурлюк – батько російського футуризму, Ол. Архипенко та Ол. Екстер, лідери російського авангарду, про яких ніхто й не говорить, – підкреслює Лео Бутнару, – наче б і не існував український авангардизм – гнівний факт, який, – відверто стверджує автор, – настав час доказати цією антологією, «безумовними аргументами і мотивацією чіткої вимови й письма: український авангард існував, існує і вартий уваги, – як наголошує зараз більшість Західних істориків російського мистецтва, вивчаючи одночасно і український авангард (Маркадес і Након – Франція, Бойко – Польща, Боулт і Мудрак – США)» (див. «Avangarda ucraineană», *Ajungând din urmă contemporaneitatea...*, p.5). Отже передмова Лео Бутнару і сама антологія ґрунтуються на найновіших дослідженнях культурного світу, а також є результатом співпраці із Бібліотекою Академії Наук України і деякими поетами з Києва та Харкова. Її полемічний характер захищає національну гідність України, колишньої Малоросії, попелюшки Росії, і вперше описує феномен українського авангарду у світлі правди й любові до мистецтва. Про це свідчать антологічні зразки їхньої творчості, розташовані в розділах: Поезія (34 автори), Пародії авангарду (6), Маніфести і статті-програми (6) та десятки ілюстрацій, фото (56); три сторінки фотокопій візуальних поем А. Чужого – все вміщено в рамках мистецького смаку поетом-редактором книжки Аурелом Штефанаке, – якими доповнюється панорама українського авангардизму, що піднявся на вершини мистецтва не лише поезією, але й пародіями, полемічною прозою маніфестів-програм, новітнім малярством тощо (див. картини М. Богомазова з альбому «Український модернізм 1920-1930», зразки з «Альманаху панфутуристів» (1923 р.) і невмирущі картини «Козак Мамай» Д. Бурлюка та «Жінка з коромислом» (1920) Є. Сагайдачного, портрети та фото письменників, обкладинки їхніх творів і ін., що доказує напругу й красу життя висвітлених авторами в боротьбі за справжнє мистецтво Європи. Без мученицьких імен «розстріляного покоління» Україна була б духовно біднішою, бо разом з ними воскресає українська

нація та оновлюється українська світова писемність і спільна культура народів, яку й зараз оцінює весь світ. Найцікавіше знати, що українські авангардисти набули європейського розголосу своєю мистецькою творчістю під впливом «великої духовності руських ікон і потужної хвилі барочного емоційного драматизму, обдаровуючи Європу оригінальною барвистістю і сяйвом українських писанок та вишивок, мелодійністю форм, буянням ритмів, безсмертям та гармонією з космосом на фоні сакрального руху свободи (див. Український авангард – Вікіпедія; курсова робота: Аналіз розвитку українського авангарду), як признається і лідер Михайль Семенко програмним віршем «Я хочу» (1914р.):

Я хочу кожний день În fiere zi eu vreau
все слів нових . noi cuvinte .
Нових, нових пісень, Noi cântece noi,
Ідей нових . noi idei.

Я хочу кожний час În fiere oră vreau
Новожиття, viață nouă,
Горінь палат в екстаз Ce arde-n extazul
почуття. sentimentelor.
(Поезії, Київ, 1985) (Avangarda ucraineană,
Iași, 2014, p. 65),

в якому на першому плані постає девіз постійних шукань нового почуття, що набирає напруги й драматизму, вписуючись в знайоме поетичне кредо поета: «Хапайте жар руками голими, / Хапайте хвилю світову!» (Там же). Отже, незгасна жадібність свободи й неспокій життя глибоко вражають і Богдана-Ігоря Антонича, в чому він освідчується в своєму «Привітанню життя...» за рік до розстрілу:

Запрягти до саней чотири чалі коні
І в чвал, і в чвал!
Навпростець переїдимо всі перепони,
Здобудемо
Життя фінал.

(Пісня про вічну молодість, 1936,
Бібліотека української поезії)

На жаль, «фінал» цілого покоління авангардистів був надто жахливим, мученицьким, бо хоч найбільше з них впали під кулями, ніхто не тікав від «апокаліпсису» червоної Революції – часу, який передвіщав М. Вороний у своїй думі на початку ХХ століття «Мерці» (1901 р.): «Мерці... Мерці... Навколо, тут і там, / Куди не глянеш, скрізь ходячі трупи!» («Morți, morți nenumărați... Pretutindeni, ici și colo, / Ori încotro ai privi, oriunde – cadavre umane!»).

(Продовження на 21 стор.)

Іван КОВАЧ

«БО ВІЧНІСТЬ СТАЛА ТАМ, ДЕ ЛІРА

Я НА ДОЛОНІ ТІНЬ КРИЛАТУ ТВОЮ НОСИТИМУ ДО ЗІР...

Ревала тиша в бурі й смерті,
немов жура дзвінка, стара, –
хто мав надію в круговерті,
тому лиш маревом пора.

В того жар-птиця рветься вище,
в яким столітті – зайве більш,
бо серед неба промінь свище,
бо серед всесвіту – не гірш.

І незнайоме ти, – своє ти, –
крило ж бо в душу простягло,
по-загарбницьки зором сльоти,
як лебедине, вберегло.

Перекладати б тебе знову
на мову казки й пастораль...
Ех, ти моє! О, доле, слову
не відворожуй ти печаль.

Бо у печалі – мої далі,
а скільки виру напливло!
Повірте, люде, що без жалю
нераз черствіє й джерело.

Одухне світ його ж мостами,
а хвиля сріблом зацвіте...
Ти обзивайсь первосвітами,
русявим серцем засвіти!

У ньому буду ночувати,
днювати буду в нім, повір,
я на долоні тінь крилату
твою носитиму до зір...

ЕХ ВИ, МОЇ ЖОРСТОКІ СХОДИ!

Сади, діброви, гір джерела,
посвячені Дунай-росою...
Розвихрені буяють крила,
знаходять простір, небо, звої

звтяжності й тяжких уломів...
Бо вічність стала там, де ліра
поріг оквітчує бемодем...
Невже вона висока міра

людини знов? Коли це правда,
тоді хай вирок у вербені
готує, ширить присуд завди,
рапіра туги знайде ж дані

про рвучкість раті серед лану
тоді, коли вона уранці
несе село моє, мов рану,
й рантьє душі себе у ранці

до гробу... Там йдуть рачки
і ті, в яких у думці злоба,
і ті, які ретельно здачу
дають реберним, не утробі...

А ми – усі – на скосі днини
пером є, фокусом похвали...
Й чому ж то орденські малини
на сокомор схиляють вали

морської вдачі? Ех, жоржини!..
У пантеоні слів пребілих
гуляють голуби долини
до віч піднятих і розцвілих,

і палинодій, і могили...
Ех ви, мої жорстокі сходи,
як вас любити?! Мої жили
вам вірять, кров'ю вірять роди,

бо все, що сонцем невгамовним
наносить вітер, добрі зливи,
усе, що свійський гомін мовним
владицтвом зве рясної ниви.

Князючим донором будьте,
приборкуйте себе до світу,

ПОРІГ ОКВІТЧУЄ БЕМОДЕМ

Пам'яті двоюрідного брата-ровесника, великого друга Василя КОВАЧА

й живіть та співів знов даруйте.
Кому? Тому, хто жде не звіту, –

селу щасливенькую долю,
і жде він втоми, жде він кроїв.
Бо серед волі є й роздолля,
й колиска ради та розвоїв...

БЛАКИТНА ОСІНЬ Б'Є В ВІКНО

Росте врочисто вірш давно
у вірі благородній,
державно сиплеться зерно
у справі всенародній.

То цвіт любові зве водно
в сім'ї великородній,
грудневі зорі у вікно
у справі всенародній.

І вже дзвенить пора, вино
у спразі, ув світлотній,
заїнена ялина знов
у справі всенародній.

Усе, що родиться, луна,
нехай луна в турботній,
райдужній радості майна
у справі всенародній.

На рушниках гуля човном
те щастя, що в безсонній
одвічній муці гра трудом
у справі всенародній.

Та дивина!.. Яка ціна
її в жарі бездонній?
Оранжевіє далина
у справі всенародній.

Блакитна осінь б'є в вікно,
шле дари яснозлотні,
дзвенить вона, дзвенить зерном
у справі всенародній.

А МОЖЕ, ДИВО ТАЄМНОСТІ

З бору чорного
вибігло сонце.
Та де там сонце,
та де там сонечко!
То був лиш вітер,
а може, диво
таємності.

З бору чорного
вибігла кізка.
Та де там кізка,
та де там кізонька!
То був лиш подих,
а може, диво
безмежності.

З бору чорного
вибігло серце.
Та де там серце,
та де там серденько!
То був лиш вирій,
а може, диво
чарівності...

МОРЕ – НЕ МОРЕ, ЧОРНЕ, ПРОСТОРЕ...

Буйними лийся
ти громами поту,
вітер поглиблюй
у надра увесь,
звийся багряними
блисками льоту,
в очі рибалок
дми шумом небес.

Зорі – не зорі
вугля в опорі...
Далі – не далі,
вогнища зсмаглі...

Ліс нехай виє,
летять хай діброви,
люття несуться хай
хмари на прю,
зринуть хай, зринуть
надутими в рови
темним, розтріпанним
жмутом вогню.

Хвиля – не хвиля,
вихору стеля...
Тіні – не тіні,
глиби у піні...

Берег прорізує ти
магмою хвилі,
крайся пісками
у леті грози,
вій і вітрами ти
лучно в безсиллі,
стань вже і мною,
всю неміч знеси.

Море – не море,
чорне, просторе...
хмари – не хмари,
висі примари...

ХАЙ ТОМИТЬСЯ ІСТОРІЯ ВІД НИЗІВ І ДО ВЕЖ

У долі, як у полі, я:
хіба її назвеш?
Хай томиться історія
від низів і до веж.

У долі, як у герці, я:
хіба її назвеш?
Хай діє рух, інерція
без ширів і без меж.

У долі, як в любові, я:
хіба її назвеш?
Від всіх рідніша синь твоя,
кринична, моя теж...

Михайло МИХАЙЛЮК

(НЕ)МОЖЛИВІ БУКОВИНСЬКІ ТРАФУНКИ**ПАМ'ЯТЬ –
НЕ БЕЗДОННА КРИНИЦЯ**

Від певного часу, коли головний редактор «Нашого голосу» Ірина Мойсей запитує, чи до чергового числа журналу будуть «Буковинські трафунки», а я мнуся і напівобіцяю (можливо, будуть), ловлю себе на тривожній гадці: чи моя відповідь не є ознакою того, що вони майже вичерпались, і тільки десь на денці пам'яті ще є якісь піщинки, котрих важко вибирувати і оживляти на папері?

Та коли розгубленість і певне душевне сум'яття розвіються, починаю розмірковувати тверезіше: хіба, чоловіче, твоя пам'ять битком набита тільки «трафунками»? Чи не повинні міститися в ній знання, різна інформація, спогади іншого гатунку, насамперед пов'язані з особистим життям? Надрукував же ти три збірки («Криниця під каменем», «Синій смуток фіордів» і «Заглухий дзвін»), в яких стільки трафунків, що хоч греблю ними гати? І хіба ти не рад, що принаймні «Криниця під каменем» чи не найбільш читана з написаних тобою книг?

Та бісик самолюбності наче штрикає розпеченим жигалом, під'юджуючи: не лінуйся, пошукай ще «трафунків»!

Нишпорю в найглухших закамарках пам'яті, і дійсно, «спотикаюсь» об «трафунки», краще сказати, об «трафуночки», замулені часом і яким, мабуть, там місце, бо не просяться на папір. Та раз підбадьорив себе козацьким «Є ще порох у порохівницях!», то спробую вижати з них ледь жевріючі крупинки-піщинки, хоча ризикую розчарувати своїх читачів.

Нарешті, що «вишкрібав» з отих закамарків?

Пригадалась стара Коропчиха, яку на Руснаках прозивали поза очі відьмою, та ще й рогатою, бо в неї на голові під хусткою випиналась г'юля і виглядало, що то в баби виріс кругленький ріжок. Коропчиха тим не переймалась, називала бабськими плітками, тому язикаті сусідки вигадали, що в старої в нижньому кінці

хребта, над самою гузицею, є ще й хвостик.

Насправді, на бабиній голові випиналась ліпома, або жировик (доброякісна пухлина, що розвивається з жирової тканини).

Хіба з такої банальної історії можна зробити трафунок? Хіба вигадавши всілякі додатки! Наприклад, що коли мочили на Ставищі коноплі, жінки хотіли втопити «відьму», але вона не тонула і в найглибшій воді, як «конотопська відьма» Квітки-Основ'яненка, чи те, що вона відбирала молоко у корів.

Та це було б суцільною вигадкою, а мої трафунки основуються на реальних фактах. Та й гріх було б зводити наклепи на порядну жінку, яка вже давно перейшла у світ праведних.

Порпаюсь у закутках пам'яті і пригадую статечного газду – Туня Кривенькового. Мали його за дивакуватого, бо стріне чоловіка, поздоровкається, а коли розходиться, не скаже «бувай!», «будь здоров!»). Туньо, ні сіло, ні впало, гречно розкланяється і бовкне «Декую за здибане!».

Глузують над ним мудрагеліки: «мой, за що мені декуєш? Шо, я тобі злотного грейцаря дав, чи порцією руму вгостив? Як так дуже тебе свербить їзик декувати, то запроси на горівку, то буде здибане, а не серед дороги! Потому декуй, скільки хочеш».

Трафунок? Та який це трафунок – щонайбільше анекдотик!

Чи не марно заохочував я себе отим «Ще є порох у порохівницях?» Чи не гоже погодитися з тим, що пам'ять – не бездонна криниця, що час замулив її? Вичавив два недолугі трафуночки, а на черзі такий же «непотріб».

Ось, пригадалось як у початковій школі я роз'юшив носа однокласникові Михайлику з Татарщини (це квартал міста Серет). На перерві ми через щось зчепились, мов два кугутики, він мені носком черевика у гомілку, а я йому кулаком у ніс – відразу залився «борщем». На його лемент надійшла вчителька, заставила Михайлика помитися, підв'язала розбитого носа марлею, а мені пригрозила, що скаже моєму

Мал. Василя СОКОЛЮКА

**ЛЕО БУТНАРУ:
«УКРАЇНСЬКИЙ АВАНГАРД»
або «РОЗСТРІЛЯНЕ ПОКОЛІННЯ»
В БОРОТЬБІ ЗА МОДЕРНІЗМ**

(Продовження з 17 стор.)

А пізніше і М. Хвильовий свідчив у своєму вірші «На позиції»:

Йде із лісу – Буревій!	Năboiește din pădure – Uragan!
І сосни на узліссі стогнуть	Și pinii suspină-n lizieră
Рішуча ніч і буде морок,	Noapte decisivă și veni-va bezna,
І упаде на груди стріл,	Și săgețile cădea-vor pe piept,
І відгукнуться	Și vor răspunde
Трансільванські гори.	Munții Transilvani.

І не дивно, що «Буревій» знищив найкращі буйні дерева, як свідчать лицьові зразки із творчості кількох із найбільших авторів з румунської антології «Український авангард» молдованина Лео Бутнару, який вважає, що «розстріляне відродження», що стало велечезною втратою для культури нашої сусідки, втратою гостро відчутною і сьогодні» («Avangarda ucraineană; M. Semenko, p.61).

Між видатними постаттями румуномовної антології Лео Бутнару зустрічаєм ще П. Тичину, М. Бажана, Л. Первомайського, що уникли сталінських репресій, відхилившись від ідей авангардизму молодих літ.

Взагалі, перша праця на теренах Румунії про «розстріляне покоління» та його жертви в боротьбі за модернізм зближить ще більше сусідні народи України та Румунії в їхньому демократичному відродженні, хоч переклади за текстами великих майстрів слова, шукачів нової прозодії та образів світобачення ніколи не здаються. Все ж таки, відкривається новий зміст і нове ставлення до українського авангардизму в міжнародній культурі, бо його представники ціною жертви в боротьбі проти тривіальності, фальшивості та ідеологізації суспільства й мистецтва, залишаються сьогодні гідними й невмирущими моделями для всіх нас.

татові, якого синка-забіяку має, а ще замельдує на мене в поліцію. Що скаже татові – я не журился. Дістану ремня або прута – і на тому кінець. Та жахала поліція – запруть, як злодія, у кримінал. Не даватимуть їсти, навіть горнятка води не дадуть. А в криміналі темно, щурів повно, – голосив я. Та обійшлося без покарання, я пообіцяв «побитому» Михайликові повну пазуху яблук, і ми помирилися.

Невдячна для трафунку тема! Як прикрасити розповідь дотепністю, гумором? Ніяк... Хоч і посипай жменями солі і перцю – всеодно нічого з того не вийде...

Кортить до біса, аж зуби ниють, натрапити на цікаву трафункову жилку, з якої б струменіла жива гаряча плоть! Аби пальці свербіли описати.

Еврика! Є! Напишу про зустріч мого старшого брата Івана з вовком. Не мисливська це пригода, себто не вигадана, а справжня.

А було воно так. Зимової ночі вертався брат з сусіднього села і, щоб скоротати дорогу, пустився протоптаном в снігу стежкою навпростець через багуну на Мізенах. Десь напівдорозі озирнувся і став, як укопаний: за кілька десят кроків за ним йшов вовк. Зупинився Іван – зупинився і вовк. Клацає зубами і світить очима, як двома вугликами.

Що було робити – розповідав брат. Тікати – наздожене.

Так вони йшли майже аж до самих Руснаків. Іван попереду, а вовк за ним. Пристане брат – пристане і вовк. А коли вже виднілись перші хати, брат озирнувся і побачив, що вовк звернув убік і зник між вербами.

Брат Іван був віруючим і всіх переконував, що його Бог врятував.

Надзвичайна, реальна пригода, почута, як кажуть, з перших уст, з якої міг вийти драматичний «трафунок». Та я схибив. Замість передати розповідь брата, нічого не «літературизуючи», я почав розпитувати фештерів, зокрема мого кузена, про повадки вовків, коли вони стринуть людину. Дізнався, що вовки остерегаються людей, нападають на них дуже рідко, а це стається тоді, коли ходять тічкою, або коли вовчиця не має чим нагодувати своїх вовченят. Мої розвідки про «психологію» цього хижака дорешти витіснили на другий план реальну «фабулу» і «трафунок» залишився у зародку.

Я ж порушив золоте правило: замість проникнути у психологію жертви (у випадку мого брата можливої), я поступив навпаки – хотів розгадати психологію ката (вовка)... Від цього стався програш, звичайно, творчий.

Хоча людська пам'ять, отже й моя, не бездонна криниця, вона щедра на несподіванки, бо напруживши її, виплескує на поверхню речі, які можуть пригодитися, коли вже й не сподіваєшся, – у моєму випадку для потенціальних «трафунків».

Іван КОВАЧ

ДАЛИНА

(Уривки з однойменного роману)

Блискучий, як молоде роз'ятрене легінське око (а може, то від сонця вістря блищало), ніж, біля серця ношений, за якусь уже секунду купався в кров'яному окропі випнутих Горембових грудей. Ручка з бичачого рога тремтіла в грудях, а натовп відразу затих, німий. З правиці мертвого випав, наче вислизнув, чорний, як смерть, револьвер. Його вхопив Лоза, як хапаєшся за життя; він оглянув усіх, а вже згодом поволікся, – спочатку праву, а потім ліву ногу потягнув за собою, – й проткнувся крізь громаду заячим скаком... Перед ним була ніч.

Вечір наростав своїм же ладом. Якийсь чужий-підчужкуватий. А коли на жовту черінь впало ледь помітне місячне проміння, Лоза смикнув себе за підборіддя. То була лячна боязнь. А вона горнулася до нього, як до рідної душі, – горнулася голодним, ненажерливим звіром.

Шукаючи схованки, Лоза вселяв у себе смуток. Шорсткий, як повісмо. А під ногами хрумкотіло. Хоч він і ступав, неначе злегка, неначе тільки про свій слух, та по тій же стерні, яку лише оглянеш, – широка, простора, нудна, здичавіла. Та хто, як не ти, її яструб, та хто, як не ти, її звір?

А на роздоллі – темінь порожнечі, ота стіна, об яку не зіпрешся, не відчужєш її бархатних грудей, хіба що роздаси свою душу її необмеженості, бо над тобою небо, а під ногами – стерня, як необричена борода, як пострижений солдат. Немов у клітці.

З усіх боків, з усіх чотирьох боків стояла тиша. А здавалося, ніби народжується світ. Зненацька захоплений загрожуючою тишею, Лоза насторожував слух, щойчас зберігав своє серце в терпкій пастці ночі. А в голові, загаченій думками, розлютовано стукала кров. Небезпека породжує жах, а Лоза хоче врятуватися, абищо врятуватися!

Інстинктивне бажання душі надає йому сил, і вже забувається все попереднє, і вже йдуть йому ж навздогін усвідомлені почуття витримки: «Будь-що витримати!».

Серце шалено калатало, навчалось неначе його бігу, привикало до нього, а він стискав ручку револьвера, наче від цього й залежало все, – від

отого потиску твердого...

А ніч на нього лилася, як море.

«Врятуватися, лиш би врятуватися! Й ціною смерті!» Невже?! І здавалося, що все лиш самоціль, що втеча триває і триває лише тому, щоб не втратити своє ж ім'я.

Закашляний, спинився, бо відчував в очах, в усій утробі голови запаморочення.

Заплющив очі. В заплющених очах був спокій, немовби день. А навкруги – та ж сама ніч; тільки вона хитається уже перед очима, мовби на нитку повішений рогатий буйвол...

Розплющив очі, і вже ставало краще, та крізь ніч він дивився лиш в день, звичайно, в минулий день, такий багатий на події. Дивився крізь ніч, немов крізь задимлену шибу, сам собі співчував... А з горла видавалися глухим полем неймовірно хрипкі голоси зітхання...

Чи то була лиш передишка, чи то було справжнє зітхання?..

Та певно в легенях переляком горіло невщухаюче вогнище!

Поглядом дякував ночі, подумки так повсякчасно благав її погустішати. Бо без неї він лише пташка, в яку вцілиш, може, лише тому, що вона пташка.

Темна огорожа стискала його дедалі і дедалі більше. Він пристосовувався, несподівано міняючи думки і почуття, бо і спереду, і позаду, зі всіх боків на чорній здохлятині верхи йшла смерть, як остаточний, холодний, мов ніж в теплій крові, порятунок. Поволі звивав; згодом вважав своє становище природним, таким, яким воно в нього могло бути, хвилику завмирав, хвилику оживав, наче тільки для того, щоб усвідомити втечу. У бронхах гострився сухий кашель, сухий і жорстокий, а в очах, неначе десь над ними, заіскрювалися зелені проблиски, які, розриваючись, щезали мінливого кольору цятками. Лоза прискорював біг, хоч і не знав насправді, куди він його поведе. До лісу! А в лісі? Кров вдаряла в спітнілі його скроні.

Синочок був з заможної сім'ї – батько вчитель, а мати – Цецілія. І хоч Цецілія не професія, вона принесла в хату вчителя добрий настрій і гідність, що вимірювалися деякими коштовностями, меблями і таким подібним. Коли народився Синочок, в багату хату молодого подружжя засвітило тепле сонце, начебто хтось увімкнув його, натиснувши раптом на кнопку. Тому Синочок ріс товстеньким, ніжненьким

і дбайливим. Ріс, доки ріс, бо в одинадцять років дещо погрубівшав, і Цецілія лаялась, казала, що то від вошивих мужицьких дітей навчився і що його б вислати в місто вчитися. Так настоювала перед чоловіком, який щось уповільнював таке рішення.

Він дивився на себе в дзеркалі, як на пропащу людину, бо слова в хаті в ніякому ділі не мав. Не мав... Ось, коли б його мати, оте слово!.. Приходила Цецілія, і досить їй було заглянути в очі чоловіка, щоб той раптом зрозумів: досить! Він потім відчинював вікно, набирив в груди свіжого повітря і впивав очі в захід сонця, – безнадійний, розгублений... Німим благанням голосу пригладжував плохеньке своє щастя: «Треба було Цецілії, тепер терпи!...». Він легко зітхає, і вже надіється, що хоч Славко піде іншим шляхом. В ногах відчуває м'якість, а в скроні наступає кров, злістю проймаються очі від благовісного сімейного добробуту. Вчитель дивиться сонцю в очі, наче питає його:

– А тобі, Сонечку, як там? Живи, живи, красуйся, Сонечку...

Вчитель сідає в крісло, глибоко затагується димом цигарки, розпливається в своїх роздумах. Далі включає телевизор і довго дивиться, втупивши в блакитний екран очі, аж поки засинає.

Дружина вскакує в кімнату з ротом по самі вуха:

– Ти будеш хиріти, тож не так? А сину твоєму голову розбили. Тож ні? Будеш спати, ні? Такий був, відколи тебе знаю! І де ж мені очі затуманило такого взяти? Домом не потурбуєшся, дитиною не потурбуєшся, в оту школу і в ліжко – оце! Щоб знав!

Славковходить в кімнату, – розрюмсався, скигить. Із здертого чола ледь вивільняється капелька крові, але він плаче, так дуже плаче... Вчитель солоніє від безжальних жінчиних слів, а в душі співаєється на песимістичну тему: «Треба було Цецілії, маєш її досхочу!». Він покірливо йде до Славка, дивиться на здерте чоло, а потім каже:

– Присхне, як на псові! – А для певності вдаряє його в потилицю кінчиками пальців правиці...

Звичайно, це йому дешево не обійдеться, буде скандал. Він буде у вечірню пору, закрашену вогненным заходом сонця. Але це вже можна вважати вчительовою перемогою і, що б не сталося, він тепер герой.

Цецілії стисло горло, хотіла б проказати щось подібне до лаяння, але з цього нічого не виходить, зате напучуються в розрізах під лобом дві люті цибулини. Вона дивиться на свого чоловіка, як на пропащу людину, наче його наскрізь бачить, люто

косує на нього, але він одвертається в сторону свого вікна і знову визирає з нього, наче пальчиком серця підкликує до себе обрійну вечірню красу. Оторопіла, Цецілія виборює злу усмішку в кутику великого рота і гримає дверима за собою, що означало: ти вже вважай себе покаранням! Але вчителю набрид її шум, хоч тепер саме йому бути б мужчиною в хаті!

Славко в цей час мовчав, мов серед річки, боячись пробувати її берегів. Стояв, мов укопаний, а згодом, відчувши його дальшу в кімнаті присутність, батько спитав:

– І болить?

– Ні, не болить, але...

– Але що? Надвір! – верескнув батько.

І так Славко приплив до матірнього берега назавжди. Вчитель був з бідняцької сім'ї, але його батько таки здорово напосівся вивести його в «панство». І вивів. Коли помирав, викався до сина, і це зробило в селянській душі сина велику, незагоїму рану. Вона й тепер розтулена, і тепер ронить кров вічної вдячності. Це тому, що він знав ціну своєї школи, знав, якими труднощами батько тримав його в школі.

Причісуючи гребенем руки рідке волосся, вчитель статечно і шанобливо споглядав горизонт.

– Здрастуй, брате. Що тебе привело з мужицького краю?

– На З'їзд приходив, от і подумав тебе відвідати...

– На З'їзд... На який З'їзд?.. Перукарський? Гм...

– Профспілковий.

– Ну й що там? Зросте життєвий рівень трудового народу, товаришу Онофрійчук?

(Продовження на 24 стор.)

ДАЛИНА

(Продовження з 23 стор.)

Щоб не відповісти, заводжу мову про наше, студентське... Згадую дещо, жартую, а далі запитую:

– А ти як?

– Знаєш, став столичним, і це від мене увесь час забирає. Театр, опера, бабньота, от що...

– Не женишся?

– Женяться дурні. Знаєш, різноманітність – мій елемент. З одною стає нудно, така моя натура – вимагає у-рі-зно-ма-ніт-не-ння!

– Ото ж, значить... А до себе не запросиш?

– ...Запрошу, тільки не надовго. Знаєш, приходять баба... Ти пробач.

Мені здається, що Славкові слова хвацькувати, бачу, як він шарпається в кишені мозку по вибагливість. Бачу це, коли прокидаюся в його маєтку: вузька кімнатка, скупа на речі. На стіні портрет матері, а в кутку – він верхи на коні.

– Батько де?

– Старик? Фізично покинув недобитків.

– Він вас, чи ви його?

– Все одно.

– Я до тебе з справою, Синку-пуцочко...

– А що? Грошей в мене на відхід немає. Щоб знав!..

Не гадав був стиснути його товсту шию, але я не по це прийшов, і повертаю мову на справу, з якою прийшов.

– У нас будується завод. Потрібні спеціалісти, а ти спеціаліст... Ні?

– Я – спеціаліст, дійсно, – брав гору Синок. – Але...

– Але що? – їдко бавлюся з його ваганням.

– Я живу у великому місті!

– І що з того?

– Як це, що з того?

– Ким працюєш? Переписувачем... Шкода... Вчився ж на інженера! – шаснув я в його гордість.

– Хіба лише я в цьому становищі?

– Це ж бо й є, що не лише ти. Але й ти...

Славко, трохи здивований моєю поведінкою, підійшов до вікна, щоб не дивитися мені в очі.

– Хитрун з тебе, Онофрійчуче, хотів би на своє перевести. Не піде... Не вдасться...

– Подумаєш?

– Подумати?..

На бульварі шуміли машини. Тим же давно відомим темпом.

Виходжу на бульвар, кочу за ріг і зникаю в глоті, між людей, і тут мені здається, що меншої вартості маю, ніж там, в себе вдома... Дивлюся в небо хмарно-зелене, і мені ввижається Чуга в передбуремну пору. Чомусь думаю про сонце, так то буває завжди, коли хмарно, – думаєш про сонце, але я не тільки думаю, а навіть чую, як промовляю:

– Хай живе Сонце!

Ошелешений, зиркаю, чи не почує хто-небудь, прискорюю ходу, тручаючи зором в далину розкудлану примару шестигорбої Чуги.

* * *

Бути віч-на-віч – самі. Лоза відчував насолоду, сплетену з радістю. Він провів рукою по своїм густім, м'яким, трохи хвилястим, старанно викладеним волоссям, а Марію в цю мить проймав жорстокий біль. Вона йому скорялася, як необачна, а може, лиш так, як немічна берізка скоряється гострій сокирі?

А місяць – якийсь висхлий, безплотний, нерухомий...

Лоза дивився їй у очі і раптом безглуздо запитав, вірніше, попросив:

– Ти мене любиш?

Вона стомлено підвела голову, викликаючи на себе негарзді співчуття, пригнічена, наче роздратована.

– Я повинна тобі сказати, що я...

У широко розкритих очах погасло проміння, а лице її стало сіруватим, мов тінь, що падала від нього. В її словах жила боязнь, одночасно недугова примиреність.

Повів її до хати. Вона покійно йшла під стріхою його правиці. Сіла на краєчок ліжка, поруч неї сів він. Пригорнув її до себе, наче боявся її втратити; обнімав молоде гаряче тіло Марії, мовби востаннє. Він взяв її у руки людини першого бажання, в руки людини жорстокої любові, він відчував, як пахне її тіло. Вона знемагала себе, а може раділа?.. Притулювся до неї, міцно тримаючи подих, відчув її тремтливое гаряче тіло. Слухав її нещадне, квапливе, змучливе дихання.

Марія закрила очі, щоб не побачити місячного сполоху, який проймався шибою в кімнату. Пустила сльозу, велику, океанну сльозу, тримаючи на грудях кам'яний хрест, важкий, мов стеля, та, що перед її очима, – низька, темна, непривітна.

Лежали. Притулювся до неї, пригорнув до грудей, і враз його рука сковзнула по її твердому, трохи обважнілому череві...

Корнелій ІРОД

ДЖІНО АБО ОПЕРАЦІЯ «ТЕОДОЛІТ»

(Із циклу ПРОМАХИ)

Власне, Джіно – не Джіно, а Георгіє Гордічук (для близьких – Гіца), але після того як, закінчивши сучасський комерційний ліцей, прибув у 1955 році до Бухареста, був він уже не Георгіє і не Гіца, а Джіно. Так представлявся й вимагав, щоб так називали його. А був Джіно, можна казати, симпатичним юнаком, постійно веселим, говірким, збитошним і розумним, але певне одне: тоді він ще не знав, що таке теодоліт. Але й я тоді не гадав, що пізніше скажу про нього: розумна голова, та дісталася дурневі.

Його старший брат Дмитро, або Мітіка, закінчив на три роки раніше від Гіци той самий комерційний ліцей і працював бухгалтером на якомусь сучасському підприємстві, але, на відміну від нього, Гіца, ставши Джіном, і гадки не мав найматися на роботу, бо мріяв стати артистом і не будь-яким, а оперним співаком. Тому і приїхав він у столицю – поступити в Бухарестську консерваторію. Але там сказали, що його тілесний дефект (або невелика вада, як вважав Джіно) несумісний з професією оперного співака. А в чому полягала ота «невелика вада»? Джінові бракувала права рука майже від ліктя. Влітку 1944 року, після того як радянська армія (москалі, як казали люди) покинула наше село, скрізь залишилося чимало зброї, а ще більше боєприпасів. Одного дня брати Мітіка та Гіца взялися розкручувати гранату. Вибух залишив Мітіку без ступні правої ноги й поранив груди, а Гіцу, без правої руки – відтяло на долоню нижче ліктя.

Після ліцею два роки підряд Джіно старався переконати секретаріат консерваторії, що не його рука, а голос повинен інтересувати їх (ніхто із знайомих не чув, як співає Джіно і який у нього голос, та хто його знає...), але дарма. Тоді Джіно (доки зможе пристарати з Америки такий протез, що ніхто не відрізнити його від справжньої руки, – про таке він вичитав у газеті Інформація Бухареста), вирішив поступити на юридичний факультет і стати адвокатом. А рекомендує його на такий фах нагальний словесний потік, плавний, без екань, повний іронією на адресу співбесідника та агресивної аргументації, тобто якраз характерна якість

адвоката. І не будь-якого, а славного, яким Джіно уже бачив себе.

На жаль, і спроба стати студентом юридичного факультету закінчилася невдачею. Пробував свої сили Джіно на вступних екзаменах не один раз, а чотири роки підряд: провалювався кожного разу, і не тому, запевняв він, що був недостатньо підготовленим. Джіно пояснював невдачу то надто великим числом кандидатів, то казав, що прийшлося йому писати на тему, на яку він аж ніяк не сподівався. Але близьким признавався – майже по секрету – що його постійно провалюють не тому, що він погано підготовлений, а через його соціальне походження, а саме тому, що в нього батьки, хоч і селяни, зате середняки, а не бідні чи безземельні; правда, для юридичного факультету, казав Джіно, найкраще мати робітниче походження... І ось переконливий доказ, що вся вина його невдач належала повністю «селянам-середнякам»: одного року Джінові навіть не дозволили записатися на вступний конкурс.

А «селяни-середняки» утримували свого блудного сина кілька років, точніше, доти, доки власті примусили їх записатися в колективне господарство – тоді їхні можливості підупали в такій мірі, що вже не мали й для себе. Саме тоді й брат Мітіка перестав посилати йому місячну сотню, бо оженився, жінка народила йому двох близнюків, так що з однієї тільки зарплати звідки посилати ще якомусь братові, який вже стільки років байдикує в розпусному Бухаресті?..

А що мав Джіно робити в зовсім нерадісній ситуації, в якій опинився? Мешкав кілька місяців у нежонатого земляка, колишнього офіцера, якого викинули з Секурітате, не знати з яких причин; знайомим колишній офіцер представляв різні варіанти його «чистки» й завзято перечив тим, котрі твердили, що із Секурітате виходять тільки у двох випадках: або на пенсію (після чого колишній «секуріст» продовжує діяльність, але в іншому середовищі), або ногами вперед, тобто, коли дав дуба. А з Джіновим земляком не сталося ні одне, ні друге... Так що – хай не бреше, що викинули з Секурітате! – сердився Джіно.

Після сварки (так і не відомо, чи Джіно покинув «секуріста», а чи той вигнав його із свого помешкання) на певний час Джіно знайшов притулок у студентському гуртожитку, де жили кілька його односельчан. Але така ситуація не могла тривати довго. Тим більше, що його загальний стан погіршувався з кожним днем: Джіно явно змарнів, грошей не мав (скільки можна зичити від бідних студентів?), зношений одяг геть потерся, капці стопталися, а засалена й зблякла краватка завершувала руїну загального вигляду колишнього елегантного денді.

(Продовження на 26 стор.)

ДЖІНО АБО «ОПЕРАЦІЯ ТЕОДОЛІТ»

(Продовження з 25 стор.)

Бо таки треба признати, що Джіно приділяв особливу увагу своєму зовнішньому виглядові. Так, приміром, він не скидав піджака навіть і в найжаркіший день, з нагрудної кишені постійно визирала біла хусточка, на чистій сорочці висіла весела краватка, зав'язана «італійським вузлом», штани у нього були завжди не лише без «колін», а ретельно випрасовані, взуття чисте й виглянцзоване – на загальний подив, що все це робить людина без однієї руки, і то правої, обрубок якої Джіно засував звичайно в кишеню піджака, щоб широко жестикулювати тільки лівою.

А тепер...

Одного разу, спонуканий його жалюгідним виглядом, кажу я Джінові: «У тебе хороша професія, чому не пробуєш влаштуватися на роботу – на бухгалтерів скрізь попит?». «Мої мрії летять набагато вище!» – відповів Джіно гідно.

Потім Джіно зник на довгий час. Говорилося, що винайшов він кімнату десь у бухарестському кварталі Друмул Таберей. Та раптом, через якийсь рік, хтось із земляків заявив: «Я бачив Гіцу перед кінотеатром Патрія – спекулює там квитками! І не сам – має навколо себе двох-трьох циганчків за помічників». Пізніше зустрів і я його перед кінотеатром. Джіно виглядав чудово, поправився, носив новий сірий костюм, поважно держав під пахвою покаліченої руки газету (крім *Інформація Бухареста* він нічого не читав), у добром гуморі, як завжди, але спостерігаючи уважно за своїми помічниками.

– Здоров, Джіно! Як ся маєш? – питаю я побуковинськи.

– Навіть краще, ніж чудово! – вигнув він, сміючись, шанобливий реверанс переді мною, а далі каже тихіше: – Я комерсант. Розпочав роздрібну торгівлю...

– Браво! Бачу, везе тобі – ти, нівроку, поправився, а одягнений, як справжній бізнесмен...

– Не жаліюся, щоб не гнівити Бога, наймив собі й помічників... – сміється голосно, «артистично», мов на сцені, й показує двох циганчків, які прискіпливо питають перехожих, чи не бажають купити у них зайвого квитка на сеанс, що почне через кілька хвилин; один із них приніс Джінові гроші за проданий квиток.

– Бачу, діло рухається... – кажу. – А як поступаєш? Звідки квитки?

– Дуже просто: хабар розв'язує будь-які проблеми!

– Тобто?

– Ну, підсуваю касирці двадцятку, а вона продає мені 50 квитків, на яких я заробляю дві сотні. Це

зараз, коли йде цей фільм, в якому грає Фернандель, бо наступного тижня покажуть італійський любовний фільм і буде такий попит на квитки, що – ух, матінко моя! А у касі давно нема квитків... Тоді я матиму 100 штук!

– І не боїшся, щоб твої «наймані» не втекли з грішми? Бо цигани, сам знаєш...

– Ти що?! Я ж вишколив їх: як тільки котрийсь із них продав квиток, приносить мені гроші, а я даю йому інший квиток, ти не бачив? Крім того, я найняв їм шефа, теж цигана, але то здоровило, раніше був боксером, так що... А він необхідний, бо крім мене є й інші комерсанти, і тому конкуренція запекла.

– А цікаво, як оплачуєш їх?

– Залежить. Якщо справи розгортаються нормально, а це значить – як по маслу, тоді даю шмаркачам по 10 банів за кожний проданий квиток, а шефові – щодня папірець, на якому надруковано, що то 25 леїв.

І так, Джінова «комерція» йшла, цитуючи його слова, як по маслу, поверх півроку, тобто до того вечора, коли міліціонери забрали його з вулиці (правда, і його двох конкурентів, які займалися такою ж «комерцією») і таки другого дня швидкою процедурою засудили всіх на «виправне» тримісячне ув'язнення, яке Джіно відбув у Клужі.

Випустили Джіна з тюрми аж під зиму і таки на протязі короткого часу повернувся він у те мізерне життя, якого зазнав перед процвітаючою спекуляцією квитками. Позичав грошей у знайомих і обідав у їдальні для бідних, отій, що біля оперетного театру.

І я йому «позичав», і не тільки один раз (кажу «позичав», бо знав, що то на вічне віддавання). Звичайно я давав йому невеликі суми – 5-10 леїв. Кожного разу він казав мені, що невдовзі розпочне аферу, і не будь-яку дрібницю, а *di granda* (любив Джіно це слівце, бо недарма вивчав він італійські оперні арії, щоб поступити до консерваторії, ні?). Але буде це через півтора року, коли його друг звільниться з клузької тюрми, де відбував покарання й Джіно і де вони подружили та склали великі плани, як розбагатіти, здійснити, розуміється, коли і той вийде «на волю».

До звільнення його друга, про якого Джіно говорив рідко, стримано і не будь-кому, він прожив два важливі моменти. По-перше, переселився з винаймленої кімнати і став жити у Нікія Радулеску, актора театру «Джулешть» (не знаю, де і як познайомились вони). Актор – показний мужчина якихось п'ятдесяти з чимось років, симпатичний, веселий, мав гарну хату, я навіть сказав би віллу, в центрі Бухареста, на вулиці Генерала Крістеску 10, в якій жив один, бо недавно розвівся

з четвертою дружиною, а дітей не мав. (Про хату Нікія Радулеску, котрого представив мені Джіно і якого потім відвідував я нераз, хочу сказати в дужках, що була вона особливою, для мене навіть єдиною, бо не зустрічав я таке ні доти і не пізніше. Одного разу взимку – гадаю, що було це в 1964 році – телефонує мені на роботу Нікі Радулеску й просить зайти до нього в післяобідню пору: він та Джіно хочуть радитися зі мною у зв'язку з якоюсь важливою справою. Надворі тріщав страшний мороз, ще й прошивав тонкий та гострий вітерець, а я – згідно з тодішнім не дуже розумним моїм звичаєм – ходив простоволосий, а рукавиці постійно губив, так що з роботи, тобто з вулиці Спіру Гарет до вулиці Генерала Крістеску 10, хоч мав пройти всього лише кілька сот метрів, дійшов я закостенілий. Як тільки увійшов до хати, перш за все я підбіг з простягнутими руками до ясно-коричневої кахляної печі, притулився, готовий люб'язно обняти її. Але піч була холодна, і в ту мить Нікі, а за ним і Джіно зареготали гучним гомеричним сміхом на превеликий мій подив: чого їм? Добре-добре, піч, бачу, холодна, але в кімнаті тепло, приємно... Невже обігривають вони чимось іншим? Роздивляюся довкіл – не бачу нічого. Ні калорифера, ні якогось електричного приладу. Коли перестали вони сміятися, Нікі Радулеску став пояснювати мені:

– Це, шановний, спеціальна хата. Дивуєшся, що в приміщенні тепло, хоч піч холодна, так? Зараз скажу чому. Та спершу зніми пальто, а щоб швидше тобі нагрітись, ось, наливаю здоровий ковток водки. Так. А хату побудував мій батько за, так би мовити, спеціальним рецептом. А саме: зовнішні стіни мають товщину в сімдесят сантиметрів і споруджені вони з попелу. Так-так, чого дивуєшся? З пресованого попелу. Під паркетом – теж попіл, а між стелею і горищем вистелено шар того ж попелу. Літом у хаті приємна прохолода, а взимку вистачає раз в тиждень розвести вогонь. «Маєстро», – запитав він Джіна, – коли топили ми останній раз? Передчора, правда? І це ще не все. Завдяки попелові в цій хаті ніколи не плодились миші, павуки, блощиці чи інші кузьки. Так треба би будувати й сьогодні, а не оці залізобетонні коробки...)

А по-друге...

Через кілька хвилин, як внутрішнє тепло, так і випита водка прогнали холод із моїх кісток; далі зайшла балачка про одне, про друге – дурниці. Нікі налив ще по трохи водки – лише мені й собі, бо Джіно взагалі не дуже пив, а курити ніколи не кував – і раптом звернувся до мене з якоюсь серйозною важливістю в голосі:

– Ось, дорогий друже, чому запросили ми сьогодні тебе. Як бачиш, «маєстро» байдики б'є, – він повернувся до Джіна: – Не сердься, що я так висловився, але це чистенька правда. А, зрештою, перед своїм другом і односельчанином нема тобі чого встидатися...

Нікі ковтнув водки, припалив цигарку й став пояснювати далі:

– І як сам знаєш, «маєстро» Джіно ледарює віддавна. Правда й те, що він охочий працювати, але тільки за фахом, згідно з його талантом, тобто в галузі мистецтва та культури. На жаль, у «кінематографії» уже не зможе... – Нікі глипнув в сторону Джіна: хотів подивитись, чи той зрозумів, що він натякає на продаж білетів в кіно і неприємні наслідки такої комерції; Джіно підтвердив реготом, але занадто «артистичним» та гучним. – Я взяв би його в наш театр: пост суфлера якраз те, що йому треба, та, на жаль, наша пані Женіка вийде на пенсію аж через два роки. Але, що не кажи, друже, таки правда, що сліпий птиці Бог звиває гніздо. Ось сказав мені вчора знайомий, що в Готареле, оте гарне село на узбережжі Озера Гряка, звільнилася посада директора будинку культури. Це було б підходяще місце для нашого «маєстро», розуміється, тимчасово, оскільки у нього мрії набагато вищі... Мій знайомий каже, що нам треба поспішати, бо є й інші бажані. «Маєстро» Джіно згідний на певний час поїхати у село Готареле, але лише його згоди, певне, недостатньо – треба чогось набагато важливішого: потрібна «підпора»! Якої ти думки, шановний? Знайдемо потрібну «підпору»? Бо сьогодні без протекції... Ось чому ми хотіли бачитися сьогодні з тобою.

– Я знаю... – завагався я. – Подумаю.

– Думай, але швидко, шановний. Бо якщо призначать іншого, дарма вже шукати «підпори», ні?

– Добре. Постараюся. Може...

Я покинув «спеціальну» хату, думаючи по дорозі, до кого мені звернутися, хто міг би допомогти призначити Джіна керувати будинком культури села Готареле. А я ще не був інспектором Державного комітету культури й мистецтва, щоб розв'язати самому це питання. Я перебрав у думці всіх своїх «вагомих» знайомих і зупинився, мабуть, на найбільш відповідному – на Леоніді Йонеску. Представив я вам його у *Слогадах із дому божевільних*. Отже, Леоніда Йонеску був тоді неабиякою партійною та державною шишкою: член ЦК компартії, комуніст-підпільник, генеральний секретар Бухарестської народної ради і не в останню чергу – один із друзів Георгіу-Дежа, до котрого (це всі знали) звертався на «ти». Правда й те, що саме того року Леоніда Йонеску вийшов на пенсію. Та, незважаючи на це, його слово скрізь було ще дуже вагомим. Ну що ж, піду до нього. Боявся я тільки одного: щоб пізніше не став відомим той факт, що Джіно – колишній спекулянт і в'язень! Але, будь що буде, я вирішив відвідати Леоніду Йонеску. Що може статися? В найгіршому разі відмовить допомогти.

(Далі буде).

Теодор ЦУРЕНКО

ОЧАРОВАНА УСМІШКА

(Уривок з роману)

(Продовження з № 244)

До базару мати шістьох дітей кожного разу вирушала рано-вранці, чи то був дощ, вітер чи спека, з двома наповненими продуктами на продаж саквами, перекинутими через плече, і торбою, тривало й майстерно вишитою її руками. Якщо разом з нею до базару вирушала котрась зі сусідок, то була велика радість, бо було із ким балакати, і дорога не здавалась такою довгою і важкою, хоча тягар давив на втомлені плечі. Йшли, то піднімаючись на горби, то знов западаючи в долини, звивистими вуличками Окопів, що були частиною села Цурень, яке пережило важкі випробування під час кривавих військових операцій, що відбулися тут під час обох світових воєн, а назву свою отримало через окопи, які безжалюбно поборозли його поверхню.

В сусідньому селі Остриця можна потрапити, лиш переступивши маленький потічок з чистою водою, якого звали Руджіноаса через те, що у верхній частині його русла, трохи нижче Рендюкового багна, появились невеликі плями від швидкого окислення залізної руди, яка виступала зовсім незначною мірою на поверхню землі, а далі – велика дорога, що простягалась через поле, від австро-угорського кордону з Румунським Королівством, і нею аж до самого міста. Тільки річечка зі старосвітньою половецькою назвою Дерелуй, що в перекладі означало б «заболочений струмок», стала видимою перешкодою у добрих намірах австрійських інженерів побудувати найкоротшу пряму і рівну дорогу від Чернівців до кордону, на відміну від старої дороги, яка проходила посередині сусідніх сіл Цурень та Остриці. Дерелуй, протікаючи мільйони років посередині Остриці, вимив величезну звивисту зелену долину, яку й досі необхідно брати до уваги будь-якому подорожньому, що слідує шляхом пішки, чи якимось видом транспорту.

Велика дорога, що вела до Чернівців, покрита рінню з Пруту, змішаною з гострим гравієм,

подрібненим за мізерну платню жителями обох сіл, була досить важкою. Крокуючи босоніж від ранньої весни до холодних осінніх днів, частіше побічними стежками, непокритими рінню, врешті добиралась до Чернівців, спочатку до вулиці Руська, до отих двох сімей, хати яких знаходились одразу за мостом через залізницю, побудованим теж австрійцями. Опісля швидким ходом по базарній вулиці, гарно брукованій у формі риб'ячої луски гранітним камінням кольору важких осінніх дощових хмар, привезеним з Богемії ще за часів короля Франца Йозефа. Ця вулиця здавалась справжнім раєм після довгої дороги, покритої зернистою рінню з гострим камінням, подрібненим більше для виконання норми, встановленої прикажчиком.

Селянка з Цуренів після доброї години пішого ходу із товаром на плечах, який з кожним кроком здавався чимраз важчим, нібито хтось крадькома добавляв по важкій каменюці в сакви та в торбу, доходила до призначеного місця, піднімалась на другий поверх, якраз коли прокидались діти її знайомих міщан-господарів. Сідали за круглий столик, щоб їх обов'язково нагодували свіжим молоком, принесеним з Цуренів, нібито її діти не бажали паруючої молочної піни, вдоєної ранком. Цуренська дивилась на чужих, чистих і гарно вдягнених, надто балуваних дітей, поки ті не так вже й хотіли смакувати зі свіжих продуктів, принесених для них, і думала про своїх – нещасних, часто голодних, босих з ранньої весни до пізньої осені.

О, Господи, скільки неправди! – скільки разів говорила сама до себе втомлена Цуренська, стоячи босими ногами із закрученою від стількох пройдених доріг підшовою на м'якому килимі, простеленому на світлому паркеті в хатах міщан-господарів.

Але пані – обидві товстуні, з недбало спадаючими на лоб чорними пасмами волосся, задоволені своєю перевагою над бідною селянкою, зодягнені в довгі розкішні м'які халати – один яскраво-рожевого кольору, збагачений

золотавими шовковими квітами, інший темно-вишневий, – які легко торкались яскравих малюнків килимів, бідкались кожного разу, що принесений товар занадто дорогий.

За те прихід Цуренської був справжнім святом для мужів обох пань – один адвокат, лисий і кривоносий, інший державний службовець, товстий і низькорослий – яким покоївка подавала на сніданок вдосталь свіжого солодкого сиру змішаного з жирною сметаною, і всього іншого, принесеного на її плечах з Цуренів.

Після того, як на базарі Руська біля великого круглого годинника, повішеного на стовпі на роздоріжжі вулиць так, щоб всі його бачили, спорожняла сакви і торбу, обов'язково заходила в крамничку Болгарки, де кожного разу купувала гасдлялампи з тоненьким скляним циліндром, яка світила цілу ніч, бо Михайлик прокидався часто, і в темноті було не так легко впоратись зі всім потрібним для малюка. Гас споживався швидко, тому що його використовували і для великого ліхтаря під час вечірних клопотань в стайні та біля господарства, – ліхтар з чотирьохсторонніми скляними віконцями в дерев'яних рамках змайстрував ще в свої молоді роки її муж Іванко, – а також і для полегшення розкладання вогню в печі чи в грубці для приготування їжі. А до того ще приходили позичати кума Веронца, своячка Докіна з долини, набагато старша, яка без візка не могла подолати довгу дорогу до базару, а раз від разу приходили й деякі сусіди, яким через неухважність гасився постійний жар в печі.

Поверталась додому швидко, теж пішком, бо про свій візок, який силою забрали від неї на початку війни ті самі німці, давно забула. Іншого транспорту не було в ті важкі часи, а брички з металевими пружинами, яких тягли добре нагодовані коні, та рідкісні машини не були призначені для бідної селянки.

Аж після обіду, втомлена, доходила додому, де на неї з великою радістю та нетерпінням чекали діти, бо добре знали, що завжди в своїх саквах мати приносить свіжого смачного запашного хліба, солодких пряників і трохи завитих в папірці, дрібненьких, але солодких і дуже бажаних дітьми цукерок. Для дівчат, час від часу купувала по хустиночці, білій для сонячних днів, чи барвистій з квітами для свят та недільних днів до церкви. Завжди дешеві, бо дрібненькі гроші, отримані за продаж молочних продуктів, відірватих з болем

у душі від жадливих ротів своїх дітей, за стару курку чи за зелень з вузьких та затінених грядок, ніколи не вистачало, щоб покрити всі потреби численної сім'ї.

А батько...

...Михайлик ні разу, від коли прийшов на світ, не почув голс рідного батька. І не мав як бачити чи почути його. Звідки було знати бідному малюкові, що його батько – найвідоміший майстер села – не знаходиться біля нього і не може його пестити. Іванко, в день коли народився Михайлик, був занадто далеко від рідної хати, вдало поставленої на розі центральної вулиці села з іншою, яка спускалася до Прута вздовж маленького городка, слабо родючого через постійну тінь високих диких акацій, які виростили на загостреному верху крутого горба з правого боку хати, крилатого горіха з лівого боку, кількома яблунями, вишнями та іншими плодовими деревами в долині, деякі з них старі, що вижили ще із часів вже згаданого першого польського господаря. Після Іванка залишилась і столярня, наповнена впродовж років різним приладдям, одне дивніше від іншого, з великою увагою та вмінням розставлене на полицях вздовж стін.

(Далі буде).

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

(Продовження з № 244)

Я не знала, що й сказати. Проте, раділа, тому що вона, та, яка закохувалася тільки в жінок, зустріла чоловіка, який, зрештою, міг звільнити її від нестерпного болю, міг урятувати її. Але з її зізнань випливало щось зовсім інше. Він віддаляв її.

– Дивно, – пробурмотіла я, розплачливо простягаючи руку за брудною пір'янкою, що прилипла до її шиї.

– До біса, – буркнула вона. – Коли-небудь саме це пір'я задушить мене.

– Чоловік, про якого ти розповідаєш, міг би стати твоїм шансом, – пояснювала я, почувши, як у сусідній кімнаті, радіоприймач заповнив простір чужим голосом, змушуючи нас замовкнути на деякий час.

Микола КОРНИЩАН

ПСИХОЗИ

(Уривок з новели)

На підходящому музичному фоні якийсь приємний голос читав те, що здавалося дешевою рекламою. Я впадала в розпач, у сонність та кволість.

– Так багато пір'я, без жодного крила. Пір'я всюди. Проростає постійно. Важке та холодне. Гостре.

– Едвіно, сподіваюся, що ця людина не є тільки пустим плодом твоєї уяви.

– Це пір'я не допомагає тобі літати. Але змушує плавати. Поки не потонеш. Глибоко. Дуже глибоко.

– Хай проклятою буду, якщо розумію про що саме ти там балакаєш.

– Зростає прямо зі шкіри, з м'яса та крові того, кого не можна вбити.

– Знаю, моя мила, я знаю, – намагалася заспокоїти її. – Але, будь ласка, розкажи мені про людину, яка, як я розумію, викликала в тебе зацікавлення.

– Було пір'я там, а я кровоточила. Пір'я й кров. Але він не знав, що ті, які літають, уміють і повзати. Рани...

– Хочеш сказати, що саме він спричинив тобі ці рани? У цьому випадку, ми повинні повідомити поліцію. Це замах на вбивство.

Вона кивнула, змушуючи мене відчуватись

безпорадною при будь-яких спробах надати їй необхідну допомогу.

– Навіть і не думай. Я б не змогла заподіяти йому жодної рани, тому що кохаю його. Кохаю так безумно, як кохаю й тебе.

6.

Мовбито проціджене крізь срібliste решето небо єдналося з вертливою рікою. Неподалік, між рамами сліпих шиб, блимали бузкові фасади будинків хибної геометрії, начебто їх витнули якраз із пластів дощу, який не вщухав. Згадалося, що саме з отакої мішанини тіней, що звисали в інертнім повітрі, та з водявих освітлень, 13-го вересня, чотирнадцять років тому, з'явилася вона, моя дружина. Виникла, наче сновиддя. Простуючи мимо у конусі тіней, від яких я не міг звільнитися, залишила тремтливую смугу проникаючих парфумів, наче хвилю ламкого світла. Вступившись у мене великими блискучими очима, убачалося, що чекала якоїсь спізнілої відповіді. Відтак, угадавши мою ніяковість, лаконічно всміхнулася, додавши те, що приневолило мене задатися нечіткими питаннями. «Ні! Нічого незвичного. Знічев'я на мить здалося, що я знаю тебе, знаю доволі добре», –

голосом, що виказував глибоке сум'яття, підтвердила мої побоювання. Я майже й не запам'ятав моменту, коли їй вдалося відійти, немовби злилася з холодною та рідинною масою, ковзаючи крізь брудне повітря. Позаду залишила тільки чуже мовчання, болючу та незрозумілу відсутність.

Мені бракувало її. Я знав, що й тепер, у присутності чужинців, які звинуватили мене у вбивстві, якого я не вкоїв, я знав, що, демонструючи їхню приголомшену поведінку, тільки вона могла врятувати мене. Долаючи непереборне бажання, я міг протестувати, але, у даному випадку, знав, що міг оскаржити авторитет людей у формі, що, в свою чергу, могло зміцнити підозру та недовіру. Отож уважав, що краще було б дотримуватися повної мовчанки, залишати враження знеохочення або нерозуміння. Відчуженим поглядом я вперся в лінію, яка єднала піщано-жовтуваті шпалери зі смолястою підлогою.

– Та хіба не вбачаєте, що вона якась... божевільна? – вибухнула та, яку, детальніше аналізуючи розмову з номеру 107, виявлялося, що я повинен був убити.

– Ні! – опам'ятавшись від несподіванки, луснула чужинка, що з'явилася мов з якогось кошмару, яку,

мов якогось злочинця, поки що тримали за руки чоловіки, що були одягнені у військову форму. – Мила моя, напрямцець промовила до жінки з-побіч мене, – знай, що я довідаюсь, ким ти є. Звичайно, що й ти знаєш мене доволі добре. Знаєш, що звуть мене Лара Клаус.

– Лара?

– Лара Клаус!

– Клаус? Отож знай, що твого імені я й не чула досі. Воднораз, звинувачуючи мого друга в припущенім злочині, знай, що тобі не пощастить викликати страх або інше деструктивне відчуття. Ти не досягнеш нічого з того, що собі запропонувала, абсолютно нічого з того, що намагаєшся грати відповідно сценарію, якого тобі, звісно, що написав хтось інший.

Настала непорушна мовчанка, начебто очікувався неминучий вибух оглушливого грому. То були секунди, що передували вирішальному крокові. У ті миті будь-хто міг ненароком увімкнути якийсь заборонений перемикач, щоби згодом ціла будівля вмить потонула в крихку павутину осліплюючого сьйва, перетворивши стіни на купу піску та попелу. І все ж, не трапилося нічого особливого. Спіймані в заплутаних кутах, відображаючи нереальні вібрації, здавалося, що ті чотири силуети, які стриміли переді мною, поступово починали віддалятися від усього того, що я вважав за правдиве. Я намагався, але ніяк не міг позбутися майже гнітючих суджень. Засунувши руку в сумку, яку я мав завжди зі мною, намацав щось тверде. Шукаючи цигарки, у моїй думці з'явилися контури якогось гострого предмета. То був ніж. Можливо, що в момент неуваги, тільки щоби підтвердити свої підозри, та, яка представилась Ларою Клаус, зуміла зробити вирішальний рух. Щоби заманити мене в пастку, насупивши брови, не відвертаючи від мене меткого погляду, вирішила урвати ту незносну мовчанку.

– Знайте, що я не прагну добитися якогось інтересу. Не знаю, яке враження залишила, але помічаю, що ви не розумієте правди, – вила пройнята гнітючим жахом.

– Правду? Яку правду? – зловісним голосом запитала та, яка знаходилася поруч мене. Очевидно обурена, подалась до Лари, але зупинилась в той момент, коли один із чоловіків, що був одягнений у форму, молодший, підняв руку, натякаючи на те, що ситуація була під контролем. І в мене було те саме враження. Не мало сенсу нервувати й застосовувати фізичну силу. Розуміючи збіг обставин, цілком резонно я вирішив втрутитися в розмову:

– Не розумієте, що це тільки якийсь сумбур?

– Ні! – якимось несподівано підібрав той, що знаходився поруч Лари.

– Тобто? занепокоївся я.

– Вдаючись до цивілізованого діалогу, ми обидва, я й мій колега, не маємо наміру лякати вас, корячись поліцейській тактиці. Тримаємося осторонь від таких думок. Однак, будучи вартівими цього готелю, ми повинні вияснити деякі непорозуміння, що останнім часом так часто з'являються між нашими клієнтами. Чесно кажучи, усім вам треба зрозуміти, що необхідність вирішити таку ворожість входить у наш обов'язок. Тут ми дотримуємось інших законів. Точніше, наш регламент дозволяє деякі відхилення від відомих стандартів.

– Так, – перейнятий безнадійною тугою, пробурмотів я. – Розумію. Усе зводиться до слави.

– Ні!

– Ні, – втрутилася й Лара. Ти не розумієш нічого.

– Місіс Клаус, коли б ми були наодинці, може, що не помітив би цю відсутність поваги, виховання, у кінцевому рахунку. Але у присутності моєї приятельки ви повинні знати, що я не дозволяю вам звертатися до мене на «ти».

– Добре, – якимось глузливо всміхнулася вона. Якщо віддаєте перевагу надлишковій офіційності, тоді... вибачаюся.

– Виховані божевільні, – не витримала та, яку я назвав своєю приятелькою.

– Шкода, – провадила далі Лара.

– Шкода?

– Мені шкода тебе.

– Може, й не треба, бо ж я вдосталь добре знаю свого друга. Саме тому я твердо впевнена, що ніколи й ні при яких обставинах він не міг би заподіяти мені ані щонайменшого лиха.

– Поза всяким сумнівом. Навіть ані в ті хвилини, коли ти спробуєш убити його. Засунувши ножа в його серце, шепотітимеш, як міцно його кохаєш.

– Якщо не виженете її звідси, – вирішив звернутися до сторожів, бажуючи поставити крапку у цій шараді, – то в наступну хвилину я буду змушений повідомити поліцію.

Хоча моє попередження прозвучало як погроза, вибухаючи дурнуватим сміхом, Лара підбрала:

– Однак, ви не повинні забувати, що обоє знаєте ту, яка не заслуговує такої долі. Не заслуговує, – повторювала, коли її, мов якусь скотинку, волочили вартіві, які врешті зрозуміли серйозність мого докору.

(Далі буде).

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

У НІЧ НА СВЯТОГО АНДРІЯ

(Новела)

(Продовження з № 244)

* * *

Звичайно, я не вірив у всі ці містичні історії. Можливо вони і не зацікавили б мене ніколи, але ніч Святого Андрія того 1985 року припадала з четверга на п'ятницю 13 грудня, а зі списку, афішованого на дверях учительської, виходило, що в ту ніч я мав чергувати біля телефону: «12 грудня – проф. Барбу Драгутин». Це означало, що я, викладач румунської мови та літератури, маю чергувати біля телефону, починаючи з четверга, від другої години після обіду до п'ятниці, восьмої години ранку, коли цю відповідальність перебирала на себе секретарка школи. Я мав чергувати всього вісімнадцять годин, з яких чотирнадцять годин ночі, тобто темряви, якщо беремо до уваги, що о шостій вечора надворі уже темна ніч.

Признаюсь, що мене огорнув страх, тому що тут не йшла мова про будь-яку ніч, а про ніч з дванадцятого на тринадцяте грудня – ніч Святого Андрія – «ніч, в яку Дарка виходить з могили і вимагає одну душу за свою погублену. Кожного разу вбиває кого-небудь в замок».

– Гей, мон шер, ти ж не віриш у всі ті небилиці? Але, все ж таки, якщо тобі страшно, то можу почергувати я замість тебе, але за це ти мені даси три пляшки «Тріпле сек», тільки що привезли два ящики до сільського магазину, – посміхнувся мій друг «не розлий вода» Андрій Маков'яну.

Таку пропозицію я прийняв би з радістю, але в учительській знаходилась і Лорана Станка, викладач географії, і при такій красуні якось не зручно було вертати підбрехеньки: «бач, в мене якраз в ту ніч...», або щось подібне. В будь-якому разі, мабуть, це мені тільки так здавалось, я б залишався назавжди в її очах боягузом і негідником, а тут Маков'яну підкидав соломи до вогню:

– Гаразд, гаразд, не дивись на мене такими очима, мон шер, даси дві пляшки, і торг закінчено. Що скажеш на це?

– Скажу, щоб ти шукав собі боягуза деінде, – відповів я, вдаючи з себе витязя.

– Гей, мон шер, що це, ти вже й жартувати забув?.. Візьмеш одну пляшку, я принесу закуску, посидимо, побалакаємо...

– Я ліпше побалакаю ось з ним! – вказав я пальцем на другий том «Знедолених» Віктора Гюго.

– Твоя справа, мон шер, але можливо, що всі ті небилиці про ніч на Святого Андрія не були тільки небилицями, а істинною правдою, і тоді...

– Тоді, що... вийде Дарка, почитаємо разом, і все! – продовжував я жартувати, але від згадки про Дарку мені тільки мороз побіг спиною.

– Гаразд, мон шер, якщо передумаєш, шукай мене, знаєш, де знайдеш, – підморгнув мені Маков'яну.

– Теля спить, а молоко снить, – покинь надію на «Тріпле сек», – відповів я, виходячи з учительської.

* * *

Ні в якому разі я не збирався шукати Маков'яну, але над його словами замислився, почав рахувати роки, в котрих ніч на Святого Андрія припадала на п'ятницю, і отримав слідувачий результат: 1974, 1968, 1963, 1957, 1946, 1940, 1935, 1929, 1918, 1912, 1907, 1901, заглиблюватись в сиву давнину не мало сенсу, а також дуже важко отримати якусь то інформацію про те, що трапилось в замку ночами на Святого Андрія у минулому столітті. Зате був впевнений, що в повітовій газеті «Для соціалізму» знайду інформації про те, що сталось в ніч на 13 грудня, наприклад, 1974 року, це – якщо трапилось що-небудь. Про це я міг запитати когось зі старших викладачів, двірника, або будь-кого іншого, але просто побоявся, щоб не подумали, що мені страшно.

2. Колекція газети «Для соціалізму»

«Приходь по мене, смерте, але горе тому з нас, хто не посміхнеться...»

Ардіян Кучюк

Колекцію повітової газети я мав, так би мовити, під рукою, вона лежала на маленькому столику в кутку учительської, біля бронзового погруддя «дорогого товариша – найулюбленішого сина народу» Ніколае Чаушеску. Інша колекція газети знаходилась в шкільній бібліотеці. Саме цю я використав для свого «розслідування», бо не хотів, щоб Маков'яну знайшов мене в канцелярії, розгортаючи пожовклі сторінки. Мабуть, він здав би собі справу, що я...

ПОМЕР ПІД ЧАС ЧЕРГУВАННЯ

В ніч з четверга на п'ятницю, 13 грудня 1974 року, 52-річний товариш Йон Пандуру, викладач хімії Загальної школи I-VIII класів села Р. помер від серцевого нападу під час чергування біля телефону в учительській кімнаті.

Товариш Йон Пандуру зі своїх 52 років, більше 30 провів на ниві румунської освіти, він виконував успішно свій обов'язок перед державою, перед Комуністичною партією, і перед наступним поколінням. Завжди підкладав своє плече під найважчий тягар для побудови соціалізму і світлого майбуття, саме тому «погас, мов палаюча свічка».

Колектив шкільного повітового інспекторату і колектив викладачів Загальної школи I-VIII класів села Р. разом із рідними покійного.

Всі, хто хоче віддати останню пошану товаришеві Пандуру, зможуть зробити це 16 грудня, на сільському кладовищі, де відбудеться церемонія поховання.

Вічна пам'ять дорогому товаришу!

Ось що було написано в газеті «Для соціалізму» від 14 грудня 1974 р.

Мене обпекло морозом! Я читав і перечитував некролог, а потім знову перевіряв дату видання газети, і почав повторювати в думці, що це тільки банальний збіг, якого мені немає чому страхатись.

Щодня помирають сотні людей від серцевого нападу, чому я маю страхатись від того, що товариш Йон Пандуру помер саме в ніч на Святого Андрія, чергуючи біля телефону в тій самій кімнаті, в якій доведеться чергувати і мені. Це дурниця, велика дурниця... мені нема чого боятись такої банальщини...

– Вам зле? – запитала мене бібліотекарка. – Ви поблідли, випийте свіжої води.

– Спасибі! – відповів я, ледь ворущачи пересохлими губами.

Жінка подала мені горнятко з водою і відчинила вікно.

– Хай увійде трохи свіжого повітря, ці цегляні грубки, коли розігріються, то годі сидіти в кімнаті.

– Дякую, насправді тут жарко, – відповів я жінці і почав шукати газети, які вийшли після 13 грудня 1968 року.

(Далі буде).

Павло РОМАНЮК

ДВЕРІ

Іванові Доброві
присвячую

Там журавель
Крило підніс
Над хатою,
Що, мов рушник,
Осонням процвіла.
Раділо листя
І дитячий сміх,
на кут дитинства
в радість завела...
Сміялись верби
Вздвож нашої річки,
Ми її знали,
Як вона дзюрчить,
І знали шепіт долі,
На яку у карти грали,
І чули, що в Шепуській¹
Кумика² флюяр
дзюрчить...

Дорога йшла до неба,
А ми росли в тополях,
Осиною хтось звився
До Бога –
До небес,
А доля нас закрила,
За двері ключ сховала,
Щоб мати не сивіла,
Щоб спогад із
дитинства
Хоч тіннями воскрес!...
«Сховаймося за двері,
Іване, – я казав, –
Щоб нас лелеки знали,
Що зродилися
З прикрас,
І журавлів плекати,
Там, на долоні долі,

Весна, щоби родилась,
Завжди,
На наших полі,
Цвірінкали і зорі
Так
Для життя
Окрас...

РУТА

Хоч сонце заснуло
в моїх обіймах
(на моїм
призволящій оці),
я,
сліпий,
мов кінь,
невсідланий
Гомера,
якого я хотів.
кочергою вітру
здимити
димом
всевишніх висот.
Фрагмент із
мого папірусу
залишився
в своїх хоробах
нетлінним.
Подорожні – навмисно! –
вели розмову
про те
й інше,
забувши,
що я –
елемент монади –
забув свою пам'ять при
непробитій дорзі
до пня Голгофи.

¹ Шепуське – ручай, що протікає нашою вулицею.

² Кумик – бувший музикант нашого села..

Марія ЧУБІКА

ЖИТТЯ ПРОЖИТИ – НЕ ПОЛЕ ПЕРЕЙТИ

(Оповідання)

(Продовження з № 241)

ЕПІЛОГ

Тільки вони, мої голуб'ята, приносили мені радісні та щасливі хвилини. Тільки з ними я забувала про біль у серці і душі. Забувала на хвилину своє горе, горе ще молодої жінки-матері. Але це тривало тільки той один день, який здавався мені занадто коротким.

Після їхнього від'їзду я знову перебирала в пам'яті все своє коротке заміжнє життя. Складала руки в мольбі і немов до нього живого говорила:

– Дякую тобі за твою любов, ніжність і ласку та розуміння моєї душі. Дякую за те, що любив мене такою, якою я була, бідною селянкою, за твоє щире кохання до мене. За те, що мої проблеми стали твоїми проблемами, за те, що вірив мені, був опорою, за те, що привів мене у свій дім і допоміг закінчити школу.

Дякую за наш сімейний затишок, за наших любих діточок, які є нашим майбутнім. Вони понесуть у майбуття твоє ім'я і те, що не зміг понести ти через хворобу, вони стануть тим, ким не зміг стати ти.

Я обіцяю бути їхньою опорою, бути для них і матір'ю, і батьком, обіцяю виховати їх так, як ти бажав, обіцяю бути вірною тобі аж до своєї смерті. Це і є моєю щоденною молитвою.

Деколи у самоті згадую долю бабки, яка сама виростила мою маму, а мама, в свою чергу, сама виростила мене. Я повторюю їхню долю і тепер сама виховую своїх дітей.

Різниця тільки в тім, що в них не було своїх грошей, а я живу на свою пенсію, Богу дякувати, а на городі в мене овочі і фрукти, а хліб печу вдома із кукурудзяної муки.

Скоро спливали, мов колись-то бокори на Тисі, мої роки, діти вдосконалювали свої артистичні здібності у Відні і дуже рідко приїздили додому. Я раділа за них і відчувала серцем, що десь звідти, здалека, мій муж гордиться ними.

Коли я вийшла на пенсію, то одразу повернулася у своє рідне село, у свою рідну хатину. Як бачиш, у мене є матеріали для побудови нової хати. Їх придбав мій покійний муж, бо бажав приїжджати сюди кожної відпустки, але так і не судилося нам удвох доживати тут нашу старість.

А мені самотній навздогін така велика хата? Я вдячна Всевишньому за цю, а опісля буде нова із чотирьох дощок, як каже твоя бабуся Ярина, мати твого батька, бо покійна бабуся Ярина була тіткою твоєї матері і

колись удочерила твою маму.

Щоб час минав скоріше, я почала вишивати рушники, серветки, скатерки нашими давніми-предавніми узорами, а опісля – ткати доріжки та джерги.

Я сама обробляю мій маленький город, який забезпечує мене овочами і фруктами. А ще, як бачиш, у мене дуже багато квітів. Між ними багато соняшників, яких дуже любив мій Алекс. Ці квіти сонця із їхніми золотистими пелюстками кожного року цвітуть у мене в городі, і я ранками спостерігаю, як вони обертають свої голівки до нього. Кожна пелюстка цієї квітки – це немов веселий промінець, який світить, але вже не для мого любого мужа.

Як бачиш, у мене багато різних квітів, які цвітуть від весни аж до пізньої осені. З ними я говорю, як із живими істотами.

– А чому Вас називають монахиною? – запитала я.

– Це тому, що від смерті мужа я одягаюсь тільки у чорне.

– Не бануєте за містом?

– О ні, бо хіба можна бачити нічю у місті такі яскраві зорі, хіба відчуєш там дихання Кимпи, та трепіт листочків дерев Магури, та квітів, або хлюпотіння Тиси? Та хіба посидиш у місті біля мурованої печі, в якій палахкотить вогонь та пахне свіжо-спеченим кукурудзяним хлібом?

А хіба можна у місті в післяобідню спеку почути веселі крики дітей, які просять прикордонників: «Лесаць ла бає! Лесаць ла бає!» (Дозвольте купатися!). І коли ті нарешті змилосердяться, малеча юрбою біжить у воду, а їхні веселі вигуки чути далеко за село. Чи можна в місті так мирно та відкрито поговорити із сусідкою, як тут? Хіба можна в місті почути таке веселе кукання зозулі, як тут у нас? А чи можна почути в місті такі прекрасні наші коломийки на весіллях та сінокосах?

Тепер, на схилі літ, тут у цьому кутку села, серед такої мальовничої природи, немов у раю, встаю вдосвіта, бо старим не спиться, і мовлю сама до себе: сьогодні все мені вдасться, а те, що собі запланувала, – те обов'язково здійсниться!

І насправді так стається. Опісля обов'язково слідує моя молитва-обіцянка, при якій, мов наяву, бачу мого мужа в молодості, і звертаюся до нього.

А ти, Марічко, про все це розкажеш моїм дітям, коли приїжджатимуть сюди. Про все! Обіцяєш?

– Обіцяю! – тихо відповіла я. Почула голос бабусі, яка кликала мене і рушила додому. По дорозі думаю: яке недовге, але складне людське життя!

Віргілій РИЦЬКО

ВОСЕНИ З БАТЬКОМ

Осінь – прекрасна пора, вона манить нас блудити по горах і лісах, гіпнотизує наш погляд своїми барвами: жовтими, рожевими, багряно-червоними.

Одного осіннього ранку батько навчив мене дивитись на горби та пагорби, що оточують нашу слободу. З тих пір я став іншим. Був я ще малим, таким малим, що кроки, якими ступав переді мною батько, здавалися велетенськими, такий малий, що не міг зрозуміти, що цей світ найкращий і те, що він є – то справжнє щастя. «Дивись, – казав він мені, – все, що бачиш жовтим – це наш ліс. Ходімо!». І я йшов за ним все вище, мала людина за великою людиною, яка знала так багато речей і показувала малій людині. Він великан, мій батько. Я швидко засвоїв, що тоді, коли казав: «Ходімо!», це означало, що я повинен йти. Не міг противитись, не міг скаржитись, не міг дивуватись, не міг зупинитись. «Ходімо!» означало, що весь цей великий світ зникне за мить і залишаться лиш кроки мого батька, все вперед, далі і далі, а за ними мої дитячі кроки, що з усіх сил намагаються не відстати. Тільки його кроки і мої кроки, і безконечне піднімання на гору по лісі, в якому наступила осінь.

Я не розумів, чому так тяжко підійматися вгору, навздогін ця тяжка мука: ліва нога, права, ліва-права, ліва-права, без зупинки вгору, все вище й вище, до пустого місця, де ніхто і нічого не знаходилося. Почувався виснаженням, пітнів, мліли ноги, відчував глуху біль в'ятах, здавалось, що вже не можу йти далі, і тоді гукав: «Зупинись! Куди йдемо?», а він навіть не повертався до мене, ступав далі величезними кроками і казав серйозно і гучно: «Ходімо!». Я плакав, але не міг противитись, я думав, що можу це зробити, бо я вже великий, мені шість років з половиною, я можу, так, так, можу.

Коли бачив, що зупиняється і чекає мене, підійматися ставало наче легше. «Ще трохи, ти можеш, можеш, ти великий!» Він припалював цигарку і мовчки курив, погладив мене по голові і усміхався. Показував мені пташок, схованих в листях, казав, що немає нічого кращого від осені. Потім знову:

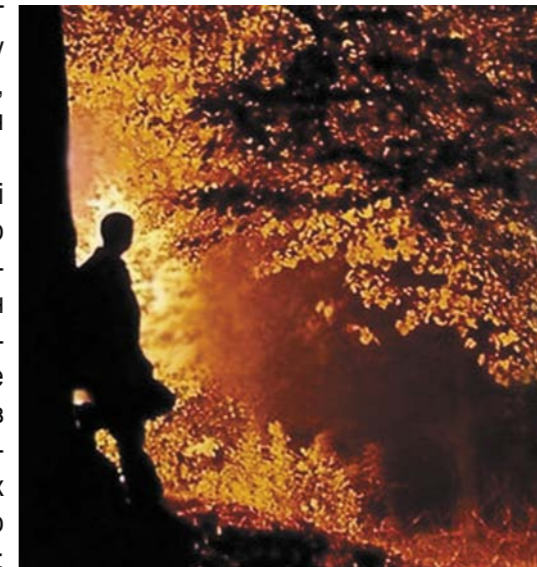
«Ходімо!», а я питав: «Куди? А ще багато йти?». «Ні, ми вже близько, ще трохи. Ходімо». Тоді, давно, коли мені було шість з половиною років і коли я вже був великим, зрозумів, що радість не можна викликати, коли хочемо, що вона приходить осінню, тоді, коли жовтіють дерева, коли ліс стає мідним. Зрозумів, що аби дійти до неї, до тієї радості, яка не може появитися просто так, коли ти хочеш, треба підійматися високо, не зважаючи на біль і піт, треба йти далі й далі, зрозумів, що десь, на поляні, звідки видно пагорбки, твій батько зупиниться і підожде тебе, і запалить цигарку, і скаже тобі якісь речі, які ти будеш пам'ятати все життя. Зрозумів, що дуже тяжко підійматися вгору, а я робитиму це, скільки буду живий. Може, тоді, в той осінній день я й справді став великим. Я зрозумів, що маю надзвичайного батька.

Горби та ліс були для нього великою любов'ю. Пам'ятаю його й тепер – високий чоловік, який своїм звучним голосом заповнював будь-яке приміщення. І бачу його й тепер – в кухні у блідному світлі електричної лампочки, як тоді, одного дощового вечора пізньої осені, коли він налив у кружку червоного вина з медом і корицею, поклав варити на плиті. Потім помалу пив паруюче вино і дивився у вікно на дрібний осінній дощ. Мати мовчить, мовчить він, мовчу і я, тепер пізня осінь. Мати гасить світло, і ми лягаємо спати.

Тепер, ковтаючи поволі гаряче вино і грючись коло пічки, я згадую батька. Пам'ятаю, як він дивився на мене, усміхаючись. І пам'ятаю матір на колінах перед образами.

Цієї осені я знову підіймався до вершини Великої гори, це було в жовтні. Милувався деревами, вкритими іржою, тішився м'яким сонцем і медовим світлом. Світ починався від моїх ніг.

Йшов угору, ступаючи все важче і важче. Відчував біль в ногах, думав: «Як повернуся?». Так, постарів. Втомився... І тоді у прозорому осінньому світлі вгледів ті широкі кроки, бачив, як направлялися вгору, все вище й вище, і почув сильний голос, якому не можна було противитись: «Ходімо!». Усміхнувся, і продовжив підійматись.

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Продовження з № 244)

* * *

...Чисто-прозора блакить неба і смарагдові заграви лук, золотаво-срібне мерехтіння степу по той бік горба зачарували її. Вона благим зором заглянула в його очі, пірнувши в їх бездонність. Те, що він спостеріг уперше і запам'ятав навіки, були сонячні відблиски сонця в її волошкових очах і позолочена ясність пелюсток любистку, що ріс на березі річки Ронішори, яка вилась у луговій долині, заманюючи їх. Вони йшли повільно, міцно тримаючись за руки. Він дивився у далечінь, де білі хмари лагідно плвли по хвилястій лінії горизонту. В його душі натхнення брунавіло чистою рососою думки, билосся в грудях прив'язаним ниткою горизонту червоним птахом. В той ясний момент метою життя стало відтворення на папері почуттів тієї хвилини чистими словами, які колись-то розкажуть людям про чарівність плінної миті.

Своїм подихом сонце гладило їх постаті. У глибині серця зароджувалась дивна музика, яка ще дужче зігривала його тіло. Йому здавалося, що він пливе, зливаючись з навколишнім світом. Таке ж відчуття мала, мабуть, і Вона, бо, всміхнувшись, засяяла обличчям. Не порушували своїми словами взаємне почуття, яке ставало єдиним в єдиному тілі.

Полуднева тінь високої тополі при битій дорозі зливалася з їхніми тінями, що зароджувалися позаду.

Ішли поруч – дві постаті. Тополя, третя постать, стояла в своїй зелені мовчазно.

Вийшовши на горб, Він побачив, що сонце почало ховати своє обличчя за тиху далечінь, його проміння бігало сюди-туди, не знаходячи спокою, мов дитя перед сном, потім занурилось у темряву.

Обабіч стежки, на якій вони стояли, замелькали тіні. В даліні колисались ледь чутні переливи пісні.

Вже сутеніло. Їх постаті починали зливатися в єдину таємну тополінність. З долини надлетів дивний птах і став кружеляти, аж поки все разом не злилося в єдине темнувате надвечір'я.

Карусель любові

Бач, кружеляє карусель любові над нивою чуття. Вісь медяної каруселі узяв в обійми білі хмари; русяві дзвони вітру б'ють ув червону крису неба; осінь вже плаче кольорово, розпорошуючи свою медяну таємність над брижами земного нерівного шару.

Ой кружляє карусель любові над серцем моїм!

Її око завжди йшло назустріч моїй осені-думці; весь чародійний вінок тривожності тіла Вона голубила своєю таємністю синіх очей. Я зустрічав її побожно, лоскотав тінь моїм шепотом серця, картав невимовними словами аж до часу порозуміння. А тепер в час розлуки, чи припливеш ти бодай човном слова на мій берег карусельної любові?.. А як настане журна осінь, ти, можливо, станеш листом, чи вітровою порошокною, чи формою тополі, або невинним плачем, сумним плачем Катерини біля Канівського каменя молитви.

Коли ти прийдеш, буде тиша, буде сонце на наших полі розлуки. Кольори чуття заплачуть птахом у самособі, а до того часу відчуваю їх тільки у формі шепоту!

...Десь сонце грається зі сльозами, палає, палає, ронить чийсь пісню неходженими стежками і кличе нас, кличе у карусель любові.

Коли і якщо ти прийдеш, шукай мене в нечасі; я там накреслив для тебе елегію. Ось, вона б могла бути у такій формі:

«Поїдеш,
я накриюсь сном
у нашому замку
перелітних птахів,
де ми навчилися мислити
рожеві сни
і прощати усмішки
кожного надвечір'я,
яке люто врізувалось
в стіну дум, що поміж нами...

Поїдеш;
Молитву, яку ми плекали
для чорної дороги,

накрій червоним рушником
із серця;
Матір якщо зустрінеш,
обніми піснею твоїх очей
і скажи її тіні
хай жде Великдень
мого повернення, –
в неділю, в неділю
перелітних птахів...

Поїдеш;
поверни до замку,
трави не понівеч думкою,
думкою каменя прости
твердий сон,
з хвилиною не ручкайся, –
зустрінеш місяць у серці –
вклонись
і жди росяної молитви
весняного плачу...»,

але не плач, не плач, бо сонце палає, палає, грається з моїми сльозами, ронить чийсь пісню неходженими стежками і кличе, кличе нас, ой кличе у карусель любові...

БАЛАДА І
або
Летів червоний птах
над сизою тополею

Коли любов тебе кличе -відгукнись, прихось, даруй себе її заклик, не бійся наслідків, бо пізніше пожалієш.

...Поки що не можу позбутися нудьги. Від неї в мені порожньо. Прагнула відірватись від цього світу, в якому опинилась.

Дорога була трудною. В дорозі я захворіла. Пізно вночі я доїхала до Бухареста. Все довкола здавалось нереальним, тимчасовим.

Глуха нудьга шматує серце. І все ж таки небо тут настільки лагідне!.. Немов зачароване...

Цілий вечір я провела в дружнім товаристві старих книг, в антикварній крамниці Оксани. Повертаючись вечором додому, ми зайшли до кафе-бару «Скала». Мені здавалось, що тінь Ніка сиділа з нами за круглим столом. Ми пили гіркувату каву. Розмова не дуже в'язалась, мов хмари на тихому високому січневому небі. Проте ми ще випили по чашці кави, слухали музику, яка ледь чутно долинала з-за червоної занавіси бару.

Вийшовши з бару, ми майже попливли, змішавшись з шумною вулицею.

Дома в Оксани ми посідали за улюблений стіл Ніка, сиділи сумні, невеселі. Щось невловиме протікало крізь нас, безповоротно.

Спадало на думку, що той час можна зупинити, щоб він не чумакував у нашому важкому, незабутньому минулому. Але чи це не обман? Можливо, воно так і є.

Я, мабуть, щось-то очікую. Але що? Щоб час спинився на хвилинку? А якби в мене сила спинити час, що б тоді сталося?.. Чи це привело б мене до щастя? Ні, не думаю!.. Бо ти пішов на Місяць чи на іншу планету, але від того часу між нами народилась страшна відстань.

Існують в житті химерні збіжності.

Минулого року в село, де я зараз працюю, прибув новий професор географії. Закінчив факультет у Бухаресті 1984-го року. Вступивши в розмову про студентські роки, я довідалась, що він колись мешкав по вулиці П'яца Росетті. Входячи в деталі і настоюючи, щоб він розповів, де саме жив, я довідалась, що він мешкав у тому ж будинку, що й ти, і Юра. Ця химерна збіжність примусила мене болоче пережити хвилини, які колись ти, Василю, подарував мені, як дощ дарує землі свою добрість

...А сталося це під час підготовчих курсів в одній із шкіл, що поблизу «Скали».

Професор викладав урок, а думки линули понад високими будинками, змішувались з шумом автомашин, а то й прямували кудись далеко, аж генген за чистий, мов сльоза, обрій.

Відтоді, Василю, вже минув точно рік. Одного разу я подумала: що б ти сказав про мене, якщо б я надіслала тобі мої думки? Тільки, благаю тебе, не подумай, що кажу це з метою відновлення минулого. Сьогодні кожний з нас має своє власне життя. Між нами вже не існують бозна-які взаємини. Існують тільки спогади. Стосовно моєї особи, можу відверто сказати, що мене інколи турбує відчуття жалю. Можливо, з цієї причини я не намілилась вибрати місце праці в твоєму селі. Тепер, коли все скінчилося між нами, думаю, що поступаю як слід, пишучи тобі. Пишу тому, що я відчуваю себе переможеною життям. Тому, що вже не можу і навіть не думаю зустрінути радість по моїй дорозі, яку я сама обрала. Єдиний притулок, який ще залишився – це, мабуть, знаходиться тільки в магічному слові СПОГАД

(Далі буде).

ОСІННЄ ЦАРСТВО

Слова Михайла ВОЛОЩУКА

Музика Юрія ПАРАЩИНЦЯ

Задумливо, сумно

Voice

1. Па - ла - є, як ди - во, ця о - сінь буй-на, Пог-
о - чі слі-пить від бу-янь зо - ло-тих, Бо
лянь лиш на бар - ви шов - ко - ві, Ди-вись, бо вже
де не пог-ля - неш - все в зло - ті. Ось я - сен край
ско-ро пе-рей-де во-на, Ди-вись на це цар - ство з лю-
лі-су мов красний же-них, Мор-га - є то-по - лі ви-
бов - ю. Все
со - кій. Див -
в зо - ло - ті ди-ше в нез-мір-ній кра-сі, Не вси-лі я все о - пи-са - ти. Чи
люсь на цю радість, на даль зо-ло-ту, Дивлюсь, як на Бо-жу і - ко - ну, Й зда-
ма - ло та - лан-ту Гос-подь дав ме-ні, Бо важ-ко це все зма-лю-ва - ти, це
єть-ся ме-ні, що в ра-ю я жи-ву Й не чу-ю вже гул „Ва-ви
все зма - лю-ва - ти. 2. Аж // ло - ну"

1. Палає, як диво, ця осінь буйна,
Поглянь лиш на барви шовкові,
Дивись, бо вже скоро перейде вона,
Дивись на це царство з любов'ю.
Все в золоті дише в безмірній красі,
Не в силі я все описати.
Чи мало таланту Господь дав мені,
Бо важко все це змалювати.
Це все змалювати.

2. Аж очі сліпить від буянь золотих,
Бо де не поглянеш, – все в золоті.
Ось ясен край лісу, мов красний жених,
Моргає тополі високій.
Дивлюсь на цю радість, на даль золоту,
Дивлюсь, як на Божу ікону,
Й здається мені, що в раю я живу
Й не чую вже гул «Вавилону».

Дитячі сторінки

Євген ГУЦАЛО

Осінь усміхається...

Осінь усміхається, зітхає,
Золотом стіка додолу клен.
Сутінками року називають
Місяць листопад іще здавен.
Красне літо в вирії відлетіло,
Мов його ніколи й не було,
І вода у річці потемніла,
Ніби чорне ворона крило.
Сойка-непосида метушиться,
Дбає про запаси для зими:
Під коріння, в мох, в опале листя
Все хова й хова свої корми.
Де озonom в хащах лісу віє,
Де струмить по стовбурах смола,
Вже шишкар сосновий червоніє
І шишкар ялиновий пала.
А калина – у дозрілих гронах,
А калина – вся у снігурах,
Мов окропом бризкає червоним,

Барвами окриленими гра.
Дуб стоїть, як витязь древньоруський
У шоломі – і вартує шлях...
Скоро, скоро перелітні гуси
Нам притягнуть зиму на хвостах.
Вечоріє сонце непривітне,
Опливає воском, як свіча...
Скоро, скоро осінь перелітна
Зиму перелітну постріча...

Крале чарівна

Слова Марії ЧУБІКИ

Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно, зворушливо

1. Ой ба- га- та, щед-ра кра- ле, Чом так швид-ко ти прий-
2. Як мах- ну- ла раз ру- ко- ю, В ви- рій пта-хів про-гна-

шла? Не-бо хма- ра-ми за- кри-ла І в чер-во-но-жов-ті плат-тя
ла. Две-рі шко- ли ти від-кри-ла Й пло-ди стиг-лі по-тру-си-ла,

Всі де-ре-ва о-дяг-ла. Всі де-ре-ва о- дяг- ла.
О-сінь, кра-ле ча-рив-на. О-сінь, кра-ле ча-рив- на.

Дитячі сторінки

Любов СЕРДУНИЧ

ОСІННЯ КАЗКА

У тітоньки Осені було три сини, один одного менший. Помічники і пустуни були вони. Клопотів мала із ними – гай-гай! Крім того, що роботи в неї завше непочатий край, то ще хлопці ото, знай, бешкетують. І сварися, і гукай – не почують.

У гурті, кажуть, множитья сила. Це стосується кожного сина. Бо хоч скільки робіт залагодять, та вони втрюх ніколи не ходять. А чому? Вам цікаво дізнатись? Отож слухайте.

Ось найстарший синок. А треба б вам зізнатись, був він тихим, сумирним. Ото як прийде його пора прокидатись, то ніхто й не помітить: гарно та мирно вставав, матусеньку Осінь вітав. Ягідками вересу любив прикрашати старший синок мами Осені шати. Так Вереснем люди його і назвали. І по вересу стиглому його впізнавали.

Був старший синок роботящим та добрим: поможе матусі, погоду задобрить. У полі, в саду він працює старанно. І фрукти доспілі запорає вправно. Із Серпнем дружив – із двоюрідним братом. Тож часто його він приводив до хати. У дні їхніх зустрічей літо тривало. Це й людям на руку: завжди ж літа мало!

Натомиться Вересень, сяде спочити і тихо засне до наступного літа, до самого краю, де чекатиме Серпень. І знов подарує турботи веселі.

От Осінь-матуся й пожалує сина:

– Поспи, мій хороший, втомився, дитино. – А потім до себе:

– Хіба ж отак гоже?! Хай трохи і Жовтень мені допоможе.

І менший синок (а він був середульшим) також до роботи зростав небайдужим. Вбрання одягнув дороге, золотисте. Калину й шипшину прибрав у намисто. Червоне, як жар! Й нумо далі вражати. В полях завершивши збирання врожаю, почав зодягати усе в барву жовту. За це і назвали його люди Жовтнем. За ніч перешив сорочки на деревах – і вже невпізнанна оселя Жовтнева! Милуючись так, вже й забув про роботу. На нього ж чекали усякі турботи: носити, возити, зібрати, сховати, у

вирій відправити, поле зорати. Спішив, метушився – і ліс загорівся!

– Ой мамо! Ой Дощику, вибач, вернися! Згаси мені, Дощику, в лісі пожежу! Врятуй дорогу, золотисту одужу!

І Дощик старався, а Жовтень все плакав. Та все ж не було на деревах познаки: горіли багряно, оранжево, жовто. Нарешті усе зрозумів-таки Жовтень: то барви такі підібрав він гарячі. Здалеку дивись – мов пожежі побачиш.

А Осені ніколи й глянути вгору. Вона, поспішаючи, тільки й говорить:

– Синочку, ще те! Ой синочку, ще друге!

А Жовтень все бігає з Дощиком-другом. Про справу улюблену не забуває, на дереві барви усе поправляє. І, знай, веселиться із друзями в лузі. До Жовтня багато приходило друзів: то Сонце запросить, то подружок Хмарок. А з Хмарками Дощик як пуститься шпарко! І довго вони тоді в Жовтня гостують. А Вітер під музику їхню танцює. То Сніг прилітає на щирю гостину, Морози загля-

Дитячі сторінки

нуть в ранкову годину... Отак танцювали і Жовтня... приспали.

Для третього сина пора наставала.

– Синочку, вставай, довести до пуття тре' всі справи мої. Помагай же, дитятко! Бо братики старші багато зробили. Для тебе, найменшого, легше лишили. Тобі підмести треба землю чистенько, гарненько полоти, встелити тепленько. Дивись, не барися, бо скоро, мій соню, приїде сестра на засніжених конях. Сестричка Зима – ваша тітонька рідна. Тож тітоньку треба зустріти нам гідно!

– І справді, матусю, так мало роботи!

Отож без найменшої навіть турботи молодший синок, ледь розплющивши очі, гойдався в лісах і гаях до півночі. На ранок прокинувся і здивувався: дерева усі без одержі zostались! Зелені були тільки сосни й ялинки. На них залишились колючі хвоїнки. Тож їх не гойдав. І пора падолисту пройшла незабаром в осінньому лісі. За пору сумну (бо листочки опали) усі називали його Листопадом. Не вмів малювати, а брався за діло. Отож все чорніло довкола й руділо. У розпачі плакав, то й хмурилось часто. Спішили хмарини дощами упасти. Не знав, що буває веселка й метелик. Він листячком землю все стелить і стелить...

На дубі гойдався, та дуб не корився – з листочками бурими так і лишився. Дружив Листопадлише з Вітром й Дощами. Прощався з останніми птахів ключами. З Дощами загравався, не слухався мами – і скоро отримав таку телеграму:

ВЖЕ ІДУ, СТРИЧАЙ.
СКОРО Й ІНШІ ПРИБУДУТЬ.
ДО ЗУСТРІЧІ.
БРАТ ТВІЙ ДВОЮРІДНИЙ – ГРУДЕНЬ

Ой, що ж тепер буде?! А час його лине! Це ж скоро він землю надовго покине.

– Ой Дощику! Сонечку! Сніг! – метушився. – Он яблукотрохи в саду залишилось... Он поле не зоране... Жита не сіяв... Насіння невисохле Вітер розвіяв! Ще Білочці не натрусив я горішків...

Та клопоти ті вже ставали торішні! Бо Осінь-матуся його покартала і, спати вкладаючи, ніжно казала:

– Пора вже, мабуть, і мені на спочинок. А нарік будеш проворнішим, хлопчино.

Отак і судили про Осінь з синами, ща маму любили й не слухались мами. І навіть коли вже дорослими стали, вони своїх витівок не залишали.

Анатолій КАЧАН

КРИЛАТЕ НАСІННЯ

Кружляє над нами
Насіння крилате,
Радіє насіння,
Що вміє літати.
Це клени високі
З осінньої гілки
Синів проводжають
В далеку мандрівку.
І згадують сумно
Дерева бувалі:
Колись і вони
Над землею літали!
– Ми знову знялись би,
Як наше насіння,
Та роки не ті,
І тримає коріння...
Кружляє у небі
Насіння крилате,
Радіє насіння,
Що вміє літати.
Одна насінина
З кленової крони
Довіриливо сіла
Мені на долоню.
І каже: – Я довго
Блукала над містом,
Але на асфальт
Не наважилась сісти.
Благаю, мій друже,
Якщо це не важко,
Візьми й посади мене
В землю, будь ласка.
Я виросту кленом
У нашому краї
І шумом зеленим
Тебе привітаю.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

УРОК «ПО-ОКРАЇНСКИ»

**«Ла драгуца чорні брови,
Ши ла міне не руді, не руді!»
Юрій ФЕДЬКОВИЧ**

Відколи став сільським сторожем, Павло Медяний ніби вже й не Павло, а якийсь панчук: постолі та сардак кинув на горище, бо, ади, товариші із «Сільської хижі» вдягли його в шубу, взули у шкіряні чоботи, і ходить собі, нівроку, як німецький «гунтер оціфірь». Вже й не шкандибає ліваком, бо чобіт – не постіл, а горб... відразу кудись зник, і ходить Павло виструнчений, високий, як тополя, тобто високий до неба, а дурний, як треба. Та недурний він, наш Павло, бігме не дурний, а тільки неграмотний, а знав би грамоти, то не сторожом, а «причетором, вадь дохтором до маржин» став би, – а чому ні – й бировом.

«Што, хіба бирову гія много знати – ліс-трус штампілов по біхлах (паперах), пудписав – та йди з Богом, чоловіче!» – думав собі довгими ночами Павло Медяний, проходячись вздовж і впоперек села.

«Та, што тут довго думати... Ади, учитель Ботик, зачав ошколу, у яку ходять усі алфabetоші (безграмотні), ади, Іван Пинтин, удколи ходит у ошколу, купив собі біціглі (велосипед) і у церкви апостола пудтігає, а Ілько Псячий, якийс там кірон-начальник над трьома бабами, а ходит собі у ошколу, а я што, май дурний уд них, ану, таконь завтри пуйду та са запишу у ошколу, буди гризти тоту книгу, але не буду темним піманом, чорт би тото забрав таке діло!»

Наука, спочатку, не здалася Павлові бозна якою важкою, бо, ади, там, на «арікметіку»: два раз два – чотри, три раз три – дев'ять, п'ять раз п'ят – двадцет і п'ять – і усе так. На «волоску» (румунську мову) – «Ана аре мере» (Анна має яблука), «барзе, варзе, мазере» (журавель, капуста, горох), «Капра саре каса, яда саре маса» (Коза стрибає через хату, а козенятко

через стіл), бо по-волоски знає і баба Гафічка: «Мука – феїна, куриця – геїна, корова є вака, а гузиця – срака!..», але коли зачали учитиса «по-окраїнски» Павло мало не оцапів.

«Тадь, ади ми хвалімеса та хвалімеса, што ми, тото, окраїнці, а фрас би тото трафив не знаєме ні з носа у рот – по-окраїнски. Я кажу ірка, а учитель – зошит, я – клайбас, а учитель – олівець, я – тінта, а ун – чорнило, я – перст, а ун – палець, я – ріпа, а ун – картопля, я – креденц, а ун – шафа, я – шіва, а ун – корабель, я – породичка – а ун помідор, – чорт у дзвони, а дідько у клепало! Добре што із неділі нас ме учіти Марія Коржиха, сеся може буде по-нашому нас учіти, не як Боти хтозна по-якому меле, а нам бреше, што тото по-окраїнски.»

Але дурно радувався Павло Медяний, що

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Борис СПИСАРЕНКО

вчителька Марія Коржиха вчите ме їх «по-окраїнски», бо з першого уроку почали вивчати місяці року.

– Хто знає назву місяців року? – запитала вчителька.

«Ой, ади яку пустоту нас звідує, – посміхнувся Павло, і підняв чемно руку на знак, що він знає і хоче відповісти».

– Відповідаєте, товаришу Медяний, – сказала вчителька.

– Яновар, фебровар, март, апріл, май, юні, юлі, август, септембер, октовбер, новембер, децембер, – одним стихом випалив Павло.

– Неправильно, товаришу Медяник, неправильно, – розчарувала його вчителька.

«Но, дам тобі, Павле, малини!», – випулив очі Павло, і почав записувати місяці року «по-окраїнски».

– Завтра щоб знали, як із води, бо прийде товариш директор у інспекцію, – повідомила їх вчителька.

«Но, та яка фена несе дерехтора у інспекцію?» – подумав Павло і почав вчитись «по-окраїнски» місяці року.

Другого дня, з великою гордістю підняв руку і почав, як із води: від січня до березня, від квітня до червня, від липня до вересня, від жовтня до... і забув, як то буде «по-окраїнски» децембер.

– Грудень, – шептала вчителька стоячи позаду директора, – грудень, – а далі поставила собі руки на груди і знову: – грудень, грудень.

– Цицень! – скрикнув Павло, бачачи вчительку з руками на грудях, бо запам'ятав, що на -ень кінчається.

Вчителька ледь не обомліла, опустила руки нижче, а Павло дав собі справу, що той децембер не цицень, бо, ади вчителька опустила руки до пупця і скрикнув:

– Пупень!

Бідна вчителька, опустила руки ще нижче, а Павло, попробувавши в третє, тим самим басом скрикнув:

– Пиздень!

ВІДКИНЬМО ЗАЙВЕ

Замислив Скульптор вирубать з граніту

Одну персону, вельми імениту,

І так своєму Учневі сказав:

– Щоб камінь цей належних рис набрав,
Відкинь все зайве!

Я ж буденних справ

Чимало маю – от їх уладнаю

Й прийду побачу, що ти людству дав!

Пішов наставник. Учень не гуляв,

Одразу взявся працювати ревно,

Щоб настанову виконать як слід.

(Мистецтво щире – то горіння плід,

Свідомий цього Учень наш напевно!).

От скульптор повернувся до майстерні,

І зрушення побачив не мізерні...

– Учителю, належно оцініть:

Відкинув я, що марно тут стоїть:

«Три грації», «Кіприду» і «Кіхота»

Віднесено все ген, аж до болота,

Щоби не заступало мені світ,

Бо я вже став довбати і граніт. –

Учитель не нараз спромігся слова:

– Я щойно там привіз на зиму дрова.

Ти порубай їх, затопи камін,

Тоді й з гранітом ліпше піде мова,

Бо холоду боїться надто він.

Зима ж, як бачиш сам, уже на носі!

– А ви хіба не втямили ще й досі?

Я носа вже відкинув, щоб не вплинув

Він на персону – не псував картину...

Як про скульптуру де з ким зайде мова –

Порадьмо їм: рубайте ліпше дрова!

*Майнула осінь...
Замерзли
сльози
ув очах, –
зима-зима,
азартна
і німа.
Говіє небо
знову-знову,
стандартне
і тремке,
вовік-вовік
п'янке...*

Іван КОВАЧ